

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Olomouc 2020

Lucie PODHORNÁ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

OBCHODNÍ VZTAHY A ROZVOJOVÁ POMOC EVROPSKÉ UNIE:
PŘÍPADOVÁ STUDIE ARMÉNIE A GRUZIE

Bakalářská práce

Lucie PODHORNÁ

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Syrovátka, Ph.D.

Mezinárodní rozvojová studia

Olomouc 2020

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na komparaci politiky Evropské unie (EU) vůči Arménii a Gruzii z hlediska obchodních vztahů a rozvojové pomoci. Cílem práce je analyzovat vliv obchodních dohod, které mají Arménie a Gruzie s EU uzavřeny, na míru importu a exportu těchto zemí. Ve druhé kapitole rozvojové pomoci práce srovnává výši finančních toků z EU do Arménie a Gruzie. Z dat bylo zjištěno, že míra importu a exportu z Arménie a Gruzie, není primárně závislá na typu uzavřené dohody, ale spíše na podmínkách a situaci dané země. Zároveň se ukázalo, že politická orientace Arménie a Gruzie má zásadní vliv na objem toků rozvojové pomoci z EU.

Klíčová slova

Evropská unie, Arménie, Gruzie, obchodní vztahy, rozvojová pomoc

Abstract

The bachelor thesis is focused on the comparison of the European Union (EU) policy towards Armenia and Georgia in terms of trade relations and development aid. The aim of this work is to analyze the impact of trade agreements that Armenia and Georgia have concluded with the EU on the level of imports and exports of these countries. In the second chapter of development aid, we compare the amount of financial flows from the EU to Armenia and Georgia. The data showed that the level of imports and exports from Armenia and Georgia is not primarily dependent on the type of agreement but more on the situation in the country. Concurrently the analysis showed that political orientation of Armenia and Georgia has a fundamental impact on the flow of development aid from the EU.

Key words

European Union, Armenia, Georgia, trade relations, development aid

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě zdrojů a literatury, které jsem uvedla v přiloženém seznamu.

V Olomouci dne

..... Lucie PODHORNÁ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Miroslavu Syrovátkovi, Ph.D. za vstřícný přístup, trpělivost, odborné vedení a cenné rady při psaní práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, příteli a přátelům, kteří mě během celého studia podporovali.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Lucie PODHORNÁ
Osobní číslo: R17624
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Mezinárodní rozvojová studia
Téma práce: Obchodní vztahy a rozvojová pomoc Evropské unie: případová studie Arménie a Gruzie
Zadávací katedra: Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce bude zaměřena na komparaci politiky Evropské unie k Arménii a Gruzii z hlediska obchodních vztahů a rozvojové pomoci. V úvodní kapitole bude představeno Východní partnerství a jeho hlavní cíle v Arménii a Gruzii. Dvě hlavní části práce budou analyzovat, komparovat a hodnotit obchodní politiku Evropské unie vůči těmto zemím a vzájemné obchodní toky, resp. rozvojovou politiku a toky rozvojové pomoci.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Economy and conflict research group, *from war economies to peace economies in the South Caucasus*. London: International Alert, 2004. ISBN 1-89870256-X.

Emerson, Michael a Tamara KOVZIRIDZE, ed. *Deeping EU-Georgian Relations: What, why and how?*. London: Rowman & Littlefield International, 2016. ISBN 978-1-78660-167-4.

Lieve Van Hoof, 'Why the EU is Failing in its Neighbourhood: The Case of Armenia' (2012) 17 *European Foreign Affairs Review*, Issue 2, pp. 285-302.

European Union and the Republic of Armenia: Partnership and Co-operation Agreement. <http://ec.europa.eu/comm/externalrelations/ceeca/pca/pcaarmenia.pdf>
An official website of the European Union [online]. [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries>

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Miroslav Syrovátka, Ph.D.

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Obsah

Úvod	1
Cíle a metody.....	3
1. Obchodní vztahy EU se zeměmi Východního partnerství.....	4
1.1 Obchodní vztahy EU s Gruzii	5
1.1.1 Dohoda o volném obchodu	6
1.1.2 Dohoda o volném obchodu	6
1.1.3 Závěr.....	10
1.2 Obchodní vztahy EU s Arménií	11
1.2.1 Všeobecný systém preferencí GSP +.....	13
1.2.2 Závěr.....	15
1.3 Komparace obchodních vztahů Arménie a Gruzie vůči EU	16
2. Rozvojová pomoc EU	20
2.1 Rozvojová pomoc EU v Gruzii.....	22
2.1.1 Posilování institucí a řádná správa věcí veřejných	23
2.1.2 Konektivita, energetická účinnost a životní prostředí.....	25
2.1.3 Regionální rozvoj	26
2.1.4 Toky pomoci z EU do Gruzie	29
2.1.5 Závěr.....	32
2.2 Rozvojová pomoc EU v Arménii.....	33
2.2.1 Posilování institucí a řádná správa věcí veřejných	34
2.2.2 Konektivita, energetická účinnost a životní prostředí.....	35
2.2.3 Regionální rozvoj a civilní ochrana.....	36
2.2.4 Ekonomický rozvoj	38
2.2.5 Toky pomoci z EU do Arménie	39
2.2.6 Závěr.....	41
2.3 Komparace rozvojové pomoci z EU, Gruzie vs. Arménie.....	42
Závěr	45
Zdroje.....	47

Seznam použitých zkratk

AA	Association agreement
BSEC	Organization of the Black Sea Economic
CEPA	Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement,
CIS	Commonwealth of Independent States
DCFTA	Deep and Comprehensive Free Trade Area
DRR	Disaster Risk Reduction
ECHO	European Civil protection and Humanitarian Aid Operations
EEU	Eurasian Economic Union
EIB	Evropská investiční banka
ENPARD	European Neighbourhood Programme for Agriculture and Rural Development
ENP	European Neighbourhood Policy
EU	European Union
GUAM	Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán a Moldavsko
GSP +	Generalised Scheme of Preferences
NEC	New European Consensus on development
ODA	Official development assistance
PZI	Přímé zahraniční investice
RDSG	Rural Development Strategy of Georgia
SSF	Single Support Framework
VP	Východní partnerství

Seznam tabulek

Tabulka 1: Podíl jednotlivých skupin zemí na exportu a importu Gruzie za rok

Tabulka 2: Arménský export a import za rok 2015-2018

Tabulka 3: Přehled arménského a gruzínského importu a exportu za rok 2018

Seznam grafů

Graf 1: Přímé zahraniční investice EU v Gruzii za období 2011–2018

Graf 2: Arménský a gruzínský export do EU (2015–2018)

Graf 3: Arménský a gruzínský import z EU (2015–2018)

Graf 4: Regiony Gruzie podle velikosti HDP v roce 2018

Graf 5: Objem toků z EU do Gruzie v období 2007–2018

Graf 6: Objem toků z EU do Gruzie podle sektorů celkově za období 2014–2019

Graf 7: Objem finanční pomoci z EU do Arménie

Graf 8: Objem toků z EU podle jednotlivých sektorů v Arménii za období 2014–2019

Graf 9: Objem toků z EU do Arménie do Gruzie

Graf 10: Objem toků z EU do Arménie dle sektorů za období 2014–2019

Graf 11: Objem toků z EU do Gruzie dle sektorů za období 2014–2019

Seznam obrázků

Obrázek 1: Uskutečněné projekty rámci ENPARD

Úvod

Bakalářská práce zkoumá postavení dvou sousedních zemí – Arménie a Gruzie – vůči EU z hlediska obchodních vztahů a rozvojové spolupráce. Arménie a Gruzie jsou si v mnoha ohledech podobné, co se týká velikosti, geografické polohy a nedávné historie. Pád Sovětského svazu, jehož byly obě země v minulosti součástí, znamenal pro Arménii a Gruzii složitý proces budování nové identity na mezinárodní scéně. Tento proces znamenal přehodnocení vztahů s nynějším Ruskem a vytvoření vztahů s EU v rámci Evropské politiky sousedství (*European Neighbourhood Policy*, ENP).

EU umožňuje zemím v rámci Evropské politiky sousedství dosáhnout významných hospodářských výsledků, předpokládá posílení vzájemných obchodních vztahů a zvýšení finanční pomoci. Arménie i Gruzie jsou součástí ENP téměř od počátku této politiky (Gruzie od roku 2004, Arménie od roku 2009), obě země se ovšem liší ve své orientaci v zahraniční politice a volbou ekonomické integrace. Na základě analýzy nynějších uzavřených mezinárodních smluv těchto dvou zemí s EU, bude tato práce zkoumat rozdíly v obchodním a rozvojovém přístupu EU vůči Arménii a Gruzii.

Několik let po vstupu do ENP vyjádřila Gruzie zájem stát se kandidátskou zemí pro vstup do EU. Naopak Arménie je spíše vnímána jako váhavý partner ENP (Tocci, 2007, 27) s menším zájmem o užší vazby s EU (Babayan, 2015). Makarychev (2008) popisuje Gruzii jako zemi se západním zaměřením, naopak Arménii jako spíše proruskou. Nedávný vývoj situace pouze potvrzuje tyto popsané rozdíly. Gruzie je přidruženou zemí EU a oficiálně uznávaná jako průkopník Východního partnerství¹ (VP). Na rozdíl od Arménie, jejíž prezident již několik týdnů po uzavření Dohody o přidružení (AA, *Association agreement*) oznámil, že se jeho země připojí k Ruskem formované Eurasijské ekonomické unii (EEU, *Eurasian Economic Union*). Arménie se v roce 2015 účinně připojila k EEU, přesto v roce 2017 podepsala s EU Dohodu o komplexním a rozšířeném partnerství (CEPA, *Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement*), která zohledňuje povinnosti vyplývající z členství Arménie v EEU.

¹ Východní partnerství je projekt iniciovaný Evropskou unií v rámci evropské politiky sousedství. Jeho cílem je těsnější spolupráce EU se šesti státy východní Evropy a Kavkazu (Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán).

Práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol: obchodní vztahy EU s Arménií a Gruzii a rozvojová pomoc EU vůči Arménii a Gruzii. Obě kapitoly jsou dále rozděleny na gruzínskou a arménskou část, kde je za pomoci uzavřených mezinárodních dohod rozebrán přístup EU k těmto zemím. Na konci obou kapitol je provedena komparace přístupů EU k Arménii a Gruzii.

Cíle a metody

Cílem bakalářské práce je analýza a zhodnocení přístupu EU k Arménii a Gruzii z hlediska obchodních vztahů a rozvojové spolupráce.

Arménie a Gruzie mají s EU uzavřeny rozdílné obchodní dohody. Cílem v části obchodních vztahů je zanalyzovat vliv obchodních dohod, které mají Arménie a Gruzie s EU uzavřeny na import a export těchto zemí. V rámci této části si autorka klade následující výzkumné otázky: Existuje souvislost mezi uzavřenými dohodami Arménie a Gruzie s EU a objem exportu a importu Arménie a Gruzie? Jak se liší země, do kterých Arménie a Gruzie exportují?

Pro zodpovězení výzkumných otázek autorka analyzuje jednotlivé obchodní smlouvy a následně využívá databáze arménského a gruzínského statistického úřadu. Se získanými reálnými daty z místních statistických úřadů pak autorka dále pracuje, zpracovává je formou tabulek a grafů a podrobuje komparativní analýze. K provedení komparativní analýzy je využita popisná statistika.

Ve druhé kapitole rozvojové pomoci je účelem srovnat výši finančních toků do Arménie a Gruzie. Otázkou je tedy: Jaký vliv mají politické orientace Arménie a Gruzie na objem finanční pomoci z EU? Druhou otázkou je, jaké jsou prioritně podporované sektory, do kterých směřuje z EU finanční pomoc a jak se od sebe v Arménii a Gruzii liší.

K dosažení cílů je nejprve provedena analýza upřednostňovaných sektorů na základě mezinárodních dohod Gruzie a Arménie s EU. Následně jsou využita data z webu EU *AidExplorer* ke zjištění skutečné výše finančních toků a sektorů, do kterých EU investuje.

Autorka kromě odborných článků využívá v práci primární zdroje v podobě mezinárodních dohod a statistických úřadů. Část rozvojové pomoci je do jisté míry limitována nedostatkem literatury. Tato část vychází tedy hlavně z primárních zdrojů EU, čímž se stává více popisnou. V komparativní části je však provedena kritická analýza objemu finančních toků z EU a sektorů pomoci.

1. Obchodní vztahy EU se zeměmi Východního partnerství

Obchodní strategie EU je zaměřená na realizaci obchodních zájmů pomocí uzavírání různých typů bilaterálních i multilaterálních dohod. Na tento přístup můžeme pohlížet, jako na výzvu, kterou představuje globalizující se světové hospodářství, kde hraje velkou roli konkurence a spolupráce (European Commission, 2006).

Bilaterální strategie EU v oblasti liberalizace obchodu byla založena na víře, že bilaterální není nepřitelem multilateralizmu. Je však třeba také poznamenat, že bilaterální obchodní dohody nabízejí EU jednodušší a rychlejší způsob, jak prosazovat evropské cíle a promítat své hodnoty na globální scénu než multilaterální (Bongardt, Torres, 2018). Tato obchodní politika EU je navíc klíčovým nástrojem ke zvýšení konkurenceschopnosti EU ve světové ekonomice. EU proto připouští kladné stránky otevřenosti a hospodářské globalizace obecně, jakož i hlavní výzvy vyvolané globální ekonomickou integrací, kde neexistuje žádná ústřední vláda, která by regulovala mezinárodní ekonomiku.

Je zřejmé, že obchodní politika EU vůči zemím Východního partnerství (VP) byla většinou postavena na politických úvahách než na ekonomických kritériích. Ze strany některých východních sousedních zemí (Ukrajina, Moldavsko, Gruzie) se projevovaly snahy o dosažení hlubší politické a hospodářské integrace s EU. Tyto země rovněž vyjádřily zájem o reformy v mnoha oblastech souvisejících s novými obchodními dohodami. V důsledku toho se priority obchodní politiky EU shodovaly s politickými a ekonomickými zájmy východních partnerů. I přesto, že podíl některých východních sousedních zemí na celkovém obchodu EU nebyl významný (méně než 1 %), EU těmto zemím nabídla uzavření dohody o volném obchodu s cílem podpořit jejich postupnou hospodářskou integraci s EU. Dohody o přidružení EU s východními sousedními zeměmi zajišťují příznivé podmínky pro investice a export z EU. (Emerson, Kovziridze, 2016)

1.1 Obchodní vztahy EU s Gruzii

Evropská unie s Gruzii udržují pevné vztahy, Gruzie má strategickou geografickou polohu mezi Evropou a Asií, značnou zemědělskou kapacitu, poměrně vzdělanou společnost společně a kvalifikovanou pracovní silou. EU si je vědoma gruzínského potenciálu, a proto je v jejím zájmu vzájemně spolupracovat. Ekonomická situace v Gruzii však není zcela příznivá. Zánik Sovětského svazu, s kterým byla země úzce svázaná, znamenal konec strukturálních vazeb mezi industriálními sektory jednotlivých sovětských republik (Bongardt, Torres, 2018). Tato situace vyvolala v Gruzii zhoršení nastartovaného průmyslu a dopad se promítnul na výrazném poklesu zahraničního obchodu. Primárním segmentem gruzínského hospodářství se tak stalo zemědělství, které tvoří velkou část HDP (Geostat, 2018a).

Obchodní vztahy mezi Gruzii a EU jsou popsány v Dohodě o přidružení (AA, *Association Agreement*, 2014). Předmětem této dohody je mimo jiné zavedení zóny volného obchodu (DCFTA, *Deep and Comprehensive Free Trade Area*), která vstoupila v platnost v červenci 2016. Cílem DCFTA jsou užší politické a hospodářské vazby s EU, zahrnuje několik ustanovení zaměřených na reformu gruzínských obchodních politik, zajišťuje modernizaci hospodářství a ukotvení zahraničních investic v zemi.

Khuntsaria (2013) popisuje, že před podepsáním Dohody o přidružení těžila Gruzie z preferenčního obchodního režimu s EU v rámci všeobecného systému preferencí EU (*Generalised Scheme of Preferences*, GSP +), pobídkového režimu pro udržitelný rozvoj a řádné správy věcí veřejných, který byl Gruzii udělen v roce 2005. Systém GSP + pokrýval 7200 produktů, na které se nevztahovalo clo a umožnil tak gruzínským vývozcům přístup na unijní trh.

Nyní je hlavní prioritou Gruzie sblížování právních předpisů s EU v mnoha oblastech hospodářství, jako je například: celní legislativa, zákoník práce, služby, životní prostředí, bezpečnost potravin, veřejné zakázky, technické předpisy, právo obchodních společností, danění a státní podpora, podniková politika a veřejná vnitřní finanční kontrola (European Commission, 2016)

Sblížování právních předpisů vede k příznivějšímu a stabilnějšímu podnikatelskému prostředí a usnadňuje zahraničním investorům vstup na zdejší trh, čímž se gruzínská ekonomika stává

konkurenceschopnější a účinnější. V dlouhodobějším horizontu tato vzájemná spolupráce vede k zrychlenému hospodářskému růstu a podporuje udržitelný rozvoj země. Podle údajů dostupných z Evropské banky pro obnovu a rozvoj (European Investment Bank, 2019b) Gruzie je v posledních letech úspěšná při získávání přímých zahraničních investic (PZI) a to zejména po roce 2013. Za rok 2018 dosáhly kumulované přílivy zahraničních investic 1,14 miliard EUR. Zahraniční investoři se zaměřují zejména na dopravu, energetiku, stavebnictví a nemovitosti, ale také na finanční sektor. Největším institucionálním investorem je Evropská banka pro obnovu a rozvoj, která investovala více než 3,46 miliardy eur do 235 projektů, podporujících převážně soukromý sektor.

1.1.2 Dohoda o volném obchodu

Pro udržitelný rozvoj gruzínského vývozu je zásadní proniknout na trh EU, který je jedním z největších, relativně stabilních a zároveň přísně regulovaných trhů na světě. V případě malých trhů jako v Gruzii je hospodářský růst spojen s růstem vývozu. (Khuntsaria, 2013). Gruzie má po zásobení vlastního trhu však problém vyhovět unijním předpisům, které stanovují minimální dodávky surovin.

DCFTA se zaměřuje na odstranění nebo snížení celních a necelních překážek dvoustranného obchodu, usnadňuje přístup na trh EU a podporuje gruzínský vývoz. Liberalizace dovozu vede k vyšší účinnosti domácího průmyslu a nižším cenám zahraničních výrobků. Díky přísnějším požadavkům EU na kvalitu výrobků, roste hodnota domácí produkce. (Eteria, 2019)

Dalším z cílů DCFTA je podpora přeshraniční spolupráce konkrétně s Arménií a Ázerbájdžánem. Evropská unie podporuje, v rámci programu Územní spolupráce Východního partnerství, přeshraniční spolupráci Gruzie-Arménie a Gruzie-Ázerbájdžán. Zmíněný program posiluje vzájemné vztahy mezi sousedními zeměmi a EU. Mezi zúčastněné strany patří místní a regionální orgány, nemocnice, vzdělávací a komunální služby i malé a střední podniky. Cílem této Územní spolupráce je zejména podpora sociálního a hospodářského rozvoje hraničních regionů Gruzie s Arménií a Ázerbájdžánem ve třech prioritních oblastech. Zaprvé pracuje na zlepšování životních podmínek pohraničních komunit prostřednictvím společných projektů. Zadruhé, řeší společné výzvy, které vyvstávají v otázkách, jako je životní prostředí, nezaměstnanost a veřejné zdraví. Zatřetí, prostřednictvím vzdělávacích, sportovních a kulturních výměn program podporuje mezilidské vztahy. Na financování těchto aktivit má

orientační částku 1,35 milionu EUR na spolupráci Gruzie-Arménie a podobnou částku na projekty Gruzie-Ázerbájdžán. (Emerson, Kovziridze 2016)

I přes řadu výhod DCFTA, které znamenají právní a institucionální sblížení se standardy EU, podle rozšíření gruzínského vývozu a celkové zlepšení hospodářské výkonnosti země, DCFTA stanovuje vysoké standardy a hygienické normy, jejichž plnění způsobuje podnikům vysoké náklady. (Eteria, 2019). Pro trh EU jsou zajímaví pouze ti výrobci, kteří zaručují pravidelné dodávky v požadovaném množství a kvalitu výroby. Podle Emersona (Emerson, Kovziridze, 2016) většina podniků nedokáže trvale poskytovat dostatečné množství produktů na trhy EU a nezaručuje mezinárodní a evropské standardy. Důvodem nízkého exportu do EU tedy nejsou jen nákladné certifikáty kvality, ale také malá a sezonní produkce. Další limit, který ovlivňuje vstup na evropský trh je způsoben tím, že místní společnost nemá příslušnou marketingovou strategii, která může být zaměřena na cílové skupiny v EU. Mnoho společností, i když má veškerý technologický potenciál pro výrobu kvalitního zboží, proto není schopno efektivně fungovat na zahraničních trzích.

Podle ustanovení AA (European Commission, 2014) obě strany v rámci DCFTA zrušily dovozní cla pro téměř všechny produkty. DCFTA má tři omezené výjimky, týkající zemědělských produktů, které zabraňují úplné liberalizaci obchodu se zbožím.

Zaprvé, EU stále uplatňuje roční celní kvótu pouze na jeden vybraný zemědělský produkt (česnek). Za druhé, některé druhy ovoce a zeleniny podléhají systému „vstupní ceny“ pro dovozy do EU. Systém vstupní ceny se skládá ze dvou částí: valorické clo a specifické clo. Podle celní správy (2020) se valorické clo stanovuje jako procentuální částka z hodnoty zboží a je v rámci DCFTA zrušeno. Specifické clo je dáno pevnou částkou za určitou fyzickou jednotku (např. za tunu nebo za kus). Specifické clo se tedy na Gruzii nevztahuje, jestliže je fakturační cena dovezeného zboží stejná, nebo vyšší než stanovená cena EU.

Poslední výjimka se zaměřuje na „mechanismus proti obcházení“. Tato příloha definuje pro každou kategorii produktů průměrný roční objem dovozu (tzv. „spouštěcí úroveň“). Pokud dovoz z Gruzie do EU dosáhne v daném roce 70 % této spouštěcí úrovně, musí EU Gruzii informovat o objemu dovozů daných produktů. Po dosažení 80 % spouštěcího objemu je Gruzie zavázána poskytnout EU řádné odůvodnění svých kapacit pro vývoz do EU nad rámec stanovených objemů. V takovém případě může Gruzie vyvážet do EU produkty, které přesahují spouštěcí úroveň a jsou osvobozené od cla. Toto ustanovení tedy neomezuje gruzínský vývoz,

ale je zárukou proti podvodným dodávkám ze třetích zemí. (Emerson, Kovziridze, 2016) Tato ustanovení chrání unijní trh před masivním dovozem a možnými podvody ze strany Gruzie. Celkově má Gruzie nulové vývozní clo do EU na 87 % všech zemědělských výrobků² a na 99,1 % nezemědělských výrobků (World trade organization, 2020)

V roce 2018 bylo z Gruzie do zemí EU vyvezeno zboží ve výši 730,7 milionu USD, dovoz činil 2 506,1 milionu USD a činil asi 27 % z celkového importu. Obrat se zeměmi EU dosáhl 3,4 miliardy USD, což překročilo příslušný ukazatel za předchozí rok o téměř 18 %. Pokud jde o schodek obchodní bilance, jeho podíl na celkové záporné obchodní bilanci v roce 2018 činil 33 %. Níže uvedený graf zobrazuje podíl jednotlivých skupin zemí na celkovém vývozu a dovozu Gruzie. (Geostat, 2020b)

Tabulka 4: Podíl jednotlivých skupin zemí³ na exportu a importu Gruzie za rok (hodnoty v miliónech USD)

	2015	2016	2017	2018
Celkový export	2204,2	2113	2 735,8	3 355,7
EU	644,7	565,7	655,4	730,7
BSEC (Organizace černomořských ekonomických společenství)	1089,2	967,4	1489,8	1949,5
GUAM (Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán a Moldavsko)	307,3	227,7	399,9	680,5
CIS (Společenství nezávislých států)	840,9	737,5	1 184,8	1669,5
Celkový import	7 300,2	7294	7943,3	9136,7
EU	2080,9	2215	2200,6	2506,1
BSEC (Organizace černomořských ekonomických společenství)	3579,9	3580,6	3909,6	4353,6
GUAM (Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán a Moldavsko)	1004,5	921,2	1024,2	1121,8
CIS (Společenství nezávislých států)	1967,9	1981,2	2317,8	2695,3

Zdroj: Geostat, 2020b, vypracováno autorkou

Hlavním vývozním potenciálem Gruzie jsou její přírodní zdroje a reexport automobilů. Podle údajů za rok 2018 jsou nejdůležitější exportní produkty měď, feroslitiny, dopravní prostředky

² 99 % gruzínského vývozu do EU tvoří právě produkty osvobozené od cla

³ Některé země jsou členy více organizací (např. Rusko). Řádek „Celkový export/import“, tak neodpovídá součtu skupin, neboť je hodnota každé země započtena pouze jednou.

a víno. Objem exportu se každým rokem zvyšuje, ale i přes DCFTA s EU je gruzínský vývoz směřován hlavně do sousedních zemí, především do Ruska, Bulharska, Ázerbájdžánu, Turecka a Číny. (OECD, 2020). Analýza obchodních údajů ukazuje, že v letech 2011–2014 byl průměr roční míry růstu gruzínského vývozu do EU přibližně 24 %, zatímco v letech 2015–2018 rostl export jen v průměru o 4,6 %.

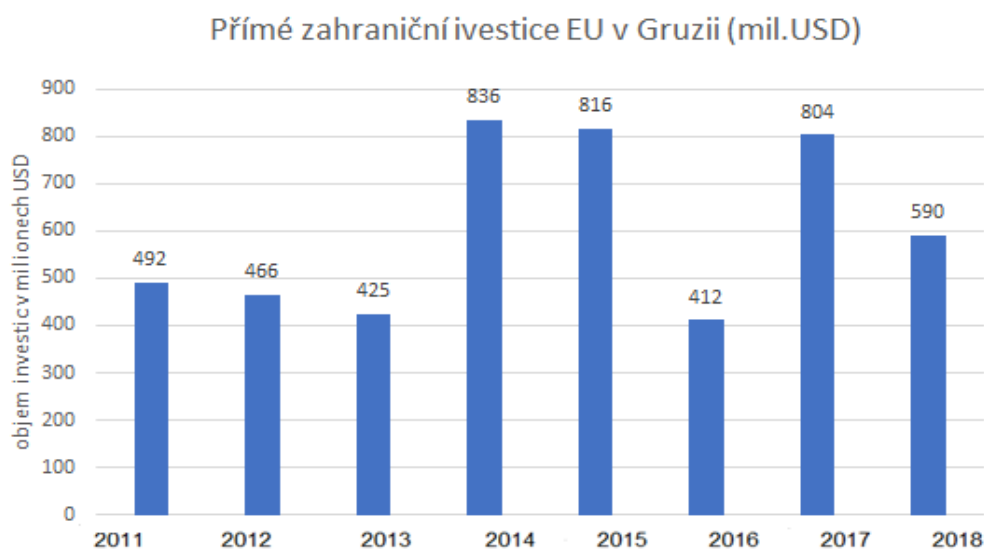
Je zřejmé, že míra růstu obchodu a investic je důležitým kritériem pro vyhodnocení vlivu dohody o volném obchodu na hospodářskou výkonnost Gruzie, zejména v krátkodobém pohledu. Průměrná roční míra růstu dovozu navíc prudce poklesla ze 14,1 % v letech 2011–2014 na 3,3 % v letech 2015–2018. Navzdory tomu, že Gruzie po zahájení DCFTA zahájila vývoz nových produktů (kiwi, borůvky atd.) na trh EU (European Commission, 2018), snížení průměrné roční míry růstu gruzínského vývozu v letech 2015–2018 je zřejmé.

V roce 2016 byl zaznamenán výrazný pokles vývozu Gruzie do EU z důvodu cenového poklesu řady komodit na světové úrovni (European Commission, 2017). V roce 2017 a 2018 bylo zaznamenáno výrazné zvýšení vývozu Gruzie do EU. Rostoucí trend vývozu Gruzie do EU zůstává v roce 2019 stabilní. Podle údajů o obchodu v první polovině roku 2019 byla míra růstu vývozu ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku 16,1 %, zatímco dovoz se snížil o 10,8 %. Je třeba poznamenat, že v absolutním vyjádření se vývoz Gruzie do EU v roce 2018 ve srovnání s rokem 2015 zvýšil o cca 12 % (z 644,2 mil. USD na 730,7 mil. USD).

Další faktor, kterým můžeme hodnotit dopad DCFTA na gruzínskou ekonomiku je investiční atraktivita země. EU se tedy snaží přilákat do Gruzie více zahraničních investic. Jak ukazují údaje níže v grafu, přímé zahraniční investice (PZI) v období 2011–2014 ze zemí EU do Gruzie činily 2219 mil. USD, zatímco v období 2015–2018 nebo dosáhly přímé zahraniční investice ze zemí EU do Gruzie 2626 mil. USD. V letech 2015–2018 se PZI z EU ve srovnání s roky 2011–2014 zvýšily o 18,2 %. (Geostat, 2020a)

Údaje na Geostatu (2020a) ukazují, že účinek DCFTA na investiční atraktivitu Gruzie pro evropské společnosti je stále velmi nízký, a proto již provedená regulační konvergence není dostatečným předpokladem pro zvýšení investiční atraktivity. Je možné, že dopad DCFTA na přímé zahraniční investice stále není zcela zřejmý a projeví se v dlouhodobějším horizontu.

Graf 1: přímé zahraniční investice EU v Gruzii za období 2011–2018.

Zdroj: Geostat, 2020a, vypracováno autorkou

1.1.3 Závěr

Politika zahraničního obchodu Gruzie s EU je od roku 2014 řízena DCFTA, která vyžaduje přijetí souboru norem a předpisů EU. Očekává se, že úspěšné provádění této dohody podpoří reformy, hospodářský růst a přiblíží zemi k EU. Implementace DCFTA je však náročná a nákladná.

Zahraněční obchod směřuje Gruzie zejména do sousedních zemí (Rusko, Turecko, Ázerbájdžán, Arménie), přičemž vývoz se zaměřuje zejména na kovy, dopravní prostředky a zemědělské výrobky. Přestože EU klade vysoké nároky na certifikaci a objem zboží, export z Gruzie v průběhu let roste. Vývoz z Gruzie do EU je i nadále soustředěn na několik komodit, navíc v posledních několika letech stagnoval, navzdory velkému nárůstu u jednotlivých produktů (např. ovoce, víno, pneumatiky a textil). (Geostat, 2020a)

Podle provedené analýzy se ukázalo, že roční průměrná míra růstu PZI ze zemí EU v letech 2015–2018 poklesla ve srovnání s obdobím před DCFTA. Na druhou stranu má Gruzie rostoucí obchodní vztahy s členskými státy CIS, které mají oproti EU geografickou výhodu a nižší nároky na dovážené výrobky. Je proto třeba, aby EU vytvořila pro Gruzii kompatibilnější obchodní prostředí.

1.2 Obchodní vztahy EU s Arménií

Arménie je malá, vnitrozemská a ekonomicky blokována země. V době, kdy byla Arménie součástí Sovětského svazu budoval se v zemi moderní průmyslový sektor. Arménie od té doby přešla na drobné zemědělství, na rozdíl od velkých zemědělsko-průmyslových komplexů Sovětské éry. Hlavními zahraničními obchodními problémy, kterým Arménie čelí od své nezávislosti, je schodek obchodní bilance a vývoz surovin (jelikož nemá dostatečnou produkci a certifikaci). Klíčovými obchodními partnery Arménie jsou země EU a země EEU. Zahájení vztahů mezi EU a Arménií je spojeno s rokem 1999, kdy byla podepsána dohoda o partnerství a spolupráci mezi EU a Arménií, která zahrnuje rozsáhlé oblasti spolupráce, mimo jiné včetně politického dialogu, hospodářství, obchodu, demokracie, lidských práv. Arménie je od roku 2004 členem Evropské politiky sousedství a od roku 2009 je součástí Východní partnerství (Grigor, Hayrapetyan, 2014). S cílem posílit obchodní spolupráci s EU byla navíc sjednána dohoda o přidružení, včetně dohody o volném obchodu, která zohledňuje členství Arménie v EEU (*Eurasian Economic Union*, Eurasijský ekonomický svaz).

Později v roce 2013 arménský prezident Serzh Sargsyan v reakci na tlak z Ruska náhle rozhodl o přechodu na bývalou (ruskou) celní unii, která od roku 2015 funguje jako euroasijská hospodářská unie EEU (Vinokurov, 2017). Od té doby je Arménie silně závislá na Rusku, které je také největším zahraničním investorem a obchodním partnerem. K arménskému rozhodnutí zachovat dlouhodobé vztahy s Ruskem přispěla geopolitická izolace Arménie způsobená uzavřením mezi Tureckem a Ázerbájdžánem, Rusko tak muselo zůstát z bezpečnostních důvodů pro Arménii klíčovým sousedem (Sierra, 2011). Arménie je navíc závislá na ruských energetických zdrojích, díky nedostatku vlastních přírodních zdrojů (Babayan, 2015).

Tato náhlá změna byla označena jako „arménský strategický obrat“. Někteří politici se domnívají, že byl tento obrat výsledkem ruské asertivní zahraniční politiky a slabých vztahů mezi EU a Arménií.

Vstup do EEU měl na Arménii negativní dopad, členství podkoplo nezávislost a svrchovanost země a významně rozvrátilo přirozené hospodářské a obchodní bilance země. Přeorientování arménské ekonomiky bylo zdaleka nejničivější, protože se utnul přirozený vývoj ekonomiky. Tato reorientace související s vývozem byla zvláště omezující, protože nutila Arménii k návratu k ruskému obchodnímu modelu. Díky slabým obchodním vazbám Arménie s ostatními členy

EEU a neexistenci jakékoli pozemní hranice s Ruskem byly vývozní možnosti země značně omezené. (Sargsyan, 2020)

Arménie v roce 2013 odstoupila od dohody o přidružení s EU, vztahy Arménie-EU se tak dostaly do období „strategické pauzy“. Dříve podepsaná AA ztratila platnost a až v prosinci 2015 byla oficiálně zahájena jednání o nové rámcové dohodě mezi EU a Arménií, čímž se ukončilo období pauzy po odstoupení Arménie z dohody o přidružení s EU v roce 2013. Nová smlouva je založená na komplexní dohodě o partnerství mezi EU a Arménií (CEPA), která byla podepsána na summitu Východního partnerství v Bruselu v listopadu 2017 a vstoupila v platnost 1. června 2018. Přestože CEPA představuje výrazně méně výhod než předchozí AA, změny se týkají zejména předchozí dohody o volném obchodu, je nová dohoda pro Arménii strategicky významná jako rámec pro prohlubování vztahů s EU. Po arménském „obratu“ směrem k členství v EEU a neúspěchu dohody o přidružení s EU a představila CEPA novou vizi vztahů. Podpora hospodářských reforem ze strany EU by ve skutečnosti mohla přinést v Arménii viditelnější výsledky, pokud by nebyla vázána omezeními plynoucími ze členství v EEU. Smlouva o EEU zavazuje členské státy k vytvoření společného trhu zboží, práce a služeb, znamená to, že hospodářské politiky členských států musí být v souladu s cíli a zásadami EEU. (Treaty on the EEU, 2014, článek 4, 5). Podle článku 25 existuje společný režim obchodu se zbožím se třetími stranami (Treaty on the EEU, 2014, článek 25). Podle Terzyana (2020), všechna tato ustanovení naznačují, že Arménie je značně omezena při širší hospodářské spolupráci s EU.

Pro EU se nově podepsaná dohoda stala první svého druhu, protože je uzavřena s partnerskou zemí, která je zároveň členem Euroasijské hospodářské unie a Východního partnerství. Poghosyan (2018) píše, že CEPA je výrazně propracovanější a komplexnější než dohody s bývalými sovětskými státy střední Asie; v některých aspektech připomíná dohody o přidružení uzavřené s Gruzíí, Moldavskem a Ukrajinou, které se od nich liší pouze v částech, kde se rozebírá členství Arménie v EEU. Je patrné, že dohoda se stala výsledkem souhry arménského „komplementárního“ přístupu v její multilaterální zahraniční politice na jedné straně a přístupu EU k diferenciaci a větší flexibilitě v rámci Východního partnerství na straně druhé.

Ačkoli CEPA obsahuje kapitolu o clech, jedná se spíše o povrchní záležitost. Eurasijská hospodářská unie vytvořila své vlastní celní pravidla a postupy, včetně celního kodexu, který musí Arménie dodržovat. Arménie je také členem Světové celní organizace (WCO) a bude

nadále dodržovat své závazky v rámci této organizace. Úlohou CEPA je tedy posilovat vzájemný dialog a výměnu zkušeností a osvědčených postupů.

CEPA zohledňuje nové globální, politické a ekonomické zájmy, které obě strany sdílí a umožňuje silnější spolupráci v odvětvích, jako je energetika, doprava, životní prostředí a obchod. Je spojena s reformními závazky země a jejím cílem je zlepšit kvalitu života obyčejných Arménů viditelným způsobem, posílit právní stát, zlepšit podnikatelské prostředí a podpořit větší propojení mezi EU a Arménií v oblasti energetiky a dopravy. (Kostanyan, Hrant, Giragosian, 2017)

1.2.1 Všeobecný systém preferencí GSP +

CEPA se nemohla zavázat k liberalizaci cel, jelikož by došlo k rozporu se členstvím Arménie v EEU, díky čemuž vývoz EU do Arménie podléhá společnému vnějšímu sazebníku. Pokud jde o vývozy do EU, podléhá Arménie společnému vnějšímu clu EU. EU ale poskytla Arménii výhody plynoucí z všeobecného systému preferencí (GSP +). Systém EU GSP + je zaměřen na ekonomicky zranitelné země, které nebyly schopny diverzifikovat svůj vývoz do EU a snaží se integrovat do mezinárodního obchodního systému. EU vyžaduje, aby země, které těží z GSP +, naplňovaly požadavky mezinárodních úmluv, které se týkají oblastí, jako je řádná správa věcí veřejných, lidská práva, pracovní normy a ochrana životního prostředí. Díky tomuto režimu je podle Světové banky (World Bank, 2018) Arménie schopna vyvážet 66 % výrobků do EU s nulovými nebo sníženými celními sazbami. Je to však méně, než měla Arménie v rámci DCFTA, která stanovovala nulové clo na více než 90 % produktů.

Smlouvy, které má Arménie v rámci obchodního partnerství uzavřeny, výrazně ovlivňují import a export země. Klíčovými obchodními partnery Arménie jsou země EU a EEU. Země EEU pokryly v roce 2018 přibližně 29 % celkového arménského vývozu a 27 % arménského dovozu. Hlavním obchodním partnerem v rámci EEU je však Rusko, v roce 2018 pocházelo více než 25 % arménského dovozu pocházelo z Ruska. V tabulce níže můžeme pozorovat arménské záporné saldo, je zajímavé, že objem importu právě z Ruska do Arménie je vyšší než z celé EU. Více než třetina celkového importu z Ruska tvoří nerostná paliva, dalších 15 % jsou jaderné reaktory, kotle, stroje a mechanická zařízení. Dovoz z EU tvoří z největší části (více než 20 %) také stroje a mechanická zařízení a cca 16 % nerostná paliva. Do EU se dováží z Arménie hlavně zpracované zboží, primární suroviny, nápoje a tabák. Pět zemí EU (Dánsko,

Belgie, Nizozemsko, Rumunsko a Itálie) pokrylo v roce 2018 více než 86 % celkového vývozu Arménie do EU. Hlavní exportní partner je pro Arménii Dánsko: 31 % arménského vývozu do EU. (World Bank, 2018)

V roce 2015 byl objem arménského exportu do EU ve sledovaném období nejnižší. Jedná se o období, kdy mezi Arménií a EU nebyla ještě uzavřena CEPA. Na konci roku 2015 se o nové dohodě začalo jednat, to patrně mohlo mít vliv na zvyšující se export do EU. Skokový nárůst u exportu do EU je pak zřejmý v roce 2018, tedy v době, kdy CEPA vstoupila v prozatímní platnost.

Tabulka 5: Arménský export a import za rok 2015-2018 (v milionech USD)

	2015	2016	2017	2018
Celkový export	1482	1807	2144	2383
EU	679	654	797	1000
EEU (včetně Ruska)	237	393	554	688
Rusko (člen EEU)	226	373	541	666
Celkový import	3256	3218	3893	4849
EU	339	389	438	437
Rusko (člen EEU)	991	991	1166	1260
EEU (včetně Ruska)	4812	4970	6038	1303

Zdroj: World Bank, 2018.

Narůstající investiční toky z EU do Arménie tvoří základ pro další vzájemnou hospodářskou spolupráci. Podle údajů na Armstatu (2019) hodnota přímých zahraničních investic v Arménii v roce 2018 dosáhla přes 2,3 miliardy USD. Hlavními investory jsou Rusko, EU a USA. 19 zemí EU investovalo do arménské ekonomiky v období 2016-2018 celkem 1231 milionu USD. Nejvíce toků směřuje z Německa, Kypru a Irska. Investice z Německa v roce 2018 činily přibližně 3,3 milionu USD a směřovaly především do těžebního průmyslu a elektrického vybavení. Kypr do Arménie investuje stabilně od roku 1988 do současnosti, hodnota investic v roce 2018 dosáhla 6,7 milionu USD. Kyperské investice putují zejména do těžby železné rudy, ubytovacích zařízení a obchodu s motorovými vozidly.

Při pohledu na statistiky o investicích, které směřují z EU do Arménie, je vidět, že od roku 1988 do současnosti se postupně proměňuje soubor zemí, které v Arménii investují. Například Řecko investovalo do Arménie pouze mezi léty 1988–2006, jedná se zejména o investice do oblasti

komunikačních technologií. Mezi země EU, které stabilně investují do arménské ekonomiky můžeme zařadit například Irsko, jehož investice v roce 2018 činily 3 miliony USD. (Armstat, 2019)

1.2.2 Závěr

Arménie roku 2013 odstoupila od své tehdejší dohody s EU, jejíž součástí byla i dohoda o volném obchodu, a stala se členem EEU s Ruskem. Po nejistém období během „strategické pauzy“ mezi Arménií a EU byla na konci roku 2015 zahájena jednání o nové dohodě. Nová dohoda CEPA vstoupila v prozatímní platnost v roce 2018 a jedná se o první dohoda podepsanou EU s členským státem EEU. CEPA zahrnuje systém GSP +, díky kterému má nyní Arménie nulové clo na 66 % produktů. Dohoda představuje pro EU výzvu v podobě rozvíjení vztahu se zemí, která má odlišnou geopolitickou orientaci.

Obnovené vztahy EU-Arménie se zdají být pro obě strany výhodné. Arménie má přístup k technické i finanční podpoře ze strany EU. Správné naplňování sbližování právních předpisů v souladu s ustanoveními CEPA, vyžaduje právní jistotu, což může vést k celkovému zlepšení arménského právního systému. Naopak EU si upevňuje své postavení v regionu a má přístup na arménský trh.

1.3 Komparace obchodních vztahů Arménie a Gruzie vůči EU

Komplexní a rozšířená dohoda o partnerství mezi EU a Arménií a dohoda o přidružení mezi EU a Gruzii stanovují podobné oblasti spolupráce, konkrétně politický dialog a bezpečnost, spravedlnost a obchodní spolupráci. Základní rozdíl mezi těmito dohodami jsou obchodní vazby. AA s Gruzii zahrnuje DCFTA, která umožňuje volný pohyb zboží, kapitálu a služeb, zatímco CEPA nezahrnuje DCFTA kvůli členství Arménie v EEU. V Gruzii je evropská integrace považována za jednoznačnou cestu pro tuto zemi, pro Arménii má mnohem větší význam vyvážení vztahů mezi EU a Ruskem.

Ačkoliv CEPA nezahrnuje DCFTA, mohla by podle Delcoura (2019) doplnit strategické partnerství s Ruskem a členskými zeměmi EEU a udržet tak relativní rovnováhu mezi oběma mocnostmi, aby se zabránilo možnému geopolitickému střetu.

Problém v obchodních vztazích EU se sousedními zeměmi souvisí s otázkou bilateralismu vs. multilateralismu jako přístupu obchodní politiky EU. Důraz EU na bilaterální dohody spíše než na multilaterální lze vysvětlit různými důvody. Bilaterální dohody se jeví snadněji uzavřít, EU se nemusí přizpůsobovat třetí straně, tím pádem je možné pokrýt více oblastí, jako jsou investice, hospodářská soutěž, veřejné zakázky, technické a pracovní normy, nebo ustanovení o životním prostředí.

Bilaterální dohody o obchodu však mohou Arménii a Gruzii značně omezovat, je pro ně obtížnější navazování vztahů se třetími zeměmi. Zadržuje, dvoustranné dohody nemohou vyřešit systémové problémy zemí. Arménie s Gruzii musejí vyvinout vlastní úsilí například při problémech s pravidly původu, antidumpingové, zemědělské a rybářské subvence. Zatřetí, šíření regionálních obchodních dohod může výrazně zkomplikovat obchodní prostředí a vytvořit síť nesoudržných pravidel. Z dostupných dat o zahraničních investicích, které směřují do Arménie a Gruzie je patrné, že i přes snahu nalákat investory, nejsou toky do těchto zemí nijak závratné. To vysvětluje, proč je obtížné modernizovat tento region.

Cla, kterým podléhá gruzínský a arménský export do EU vychází právě z jejich uzavřených dohod s EU. Pro Arménii se clo týká především zemědělských produktů, u kterých činí v průměru 10 %, nulovému clu podléhá 54,9 % položek v sazebníku. U nezemědělských položek (drtivá většina arménského dovozu) je nulová sazba u 99,2 % položek. Naopak pro

Gruzii platí, že průměrná sazba cla pro zemědělské produkty je 8,8 % a 87,1 % položek je od cla osvobozeno (World trade organization, 2020)

V tabulce a grafech níže vidíme, jaký mají zahraniční obchodní vztahy dopad na dovoz a vývoz z Arménie a Gruzie. Obchodní vztahy obou zemí jsou viditelně rozděleny mezi Rusko a EU. Tabulka 3 zobrazuje fakt, že celkový objem importu výrazně převažuje nad exportem. Ukázalo se, že ačkoliv Arménie na rozdíl od Gruzie nemá s EU uzavřenou dohodu o volném obchodu, exportuje do EU procentuálně více než Gruzie. Export z Gruzie i Arménie do EU je, ale nižší než do členských států CIS (*Commonwealth of Independent States*, Společenství nezávislých států), důvodem může být vzdálenost, vysoké a nákladné požadavky EU na certifikaci výrobků a neschopnost zaručit pravidelné dodávky zboží. Pomocí pro místní podnikatele by mohla být například větší podpora ze strany státu, při získávání půjček, lepší informovanost o příležitostech a výhodách plynoucí z dohod s EU. U arménského importu jde vidět, že na tamějším trhu převládají výrobky dovezené z Ruska, v Gruzii je dominantní dovoz z členských zemí CIS a EU. Geografická izolace Arménie, nízká vývozní základna a monopoly v důležitých obchodních odvětvích ji učinily obzvláště zranitelnou vůči volatilitě na globálních komoditních trzích. Celkově tvořil obchod EU-Arménie v roce 2018 kolem 24 % celkového arménského obchodu. Navzdory vstupu Arménie do EEU zůstává EU druhým největším zdrojem dovozu s celkem 23 %.

Tabulka 6⁴: Přehled arménského a gruzínského importu a exportu za rok 2018

	Arménie - export	Gruzie - export	Arménie - import	Gruzie - import
EU	28 %	22 %	23 %	27 %
CIS	30 %	50 %	30 %	29 %
Rusko	28 %	13 %	25 %	10 %
Celkem (v milionech USD)	2383	3355	4849	9136

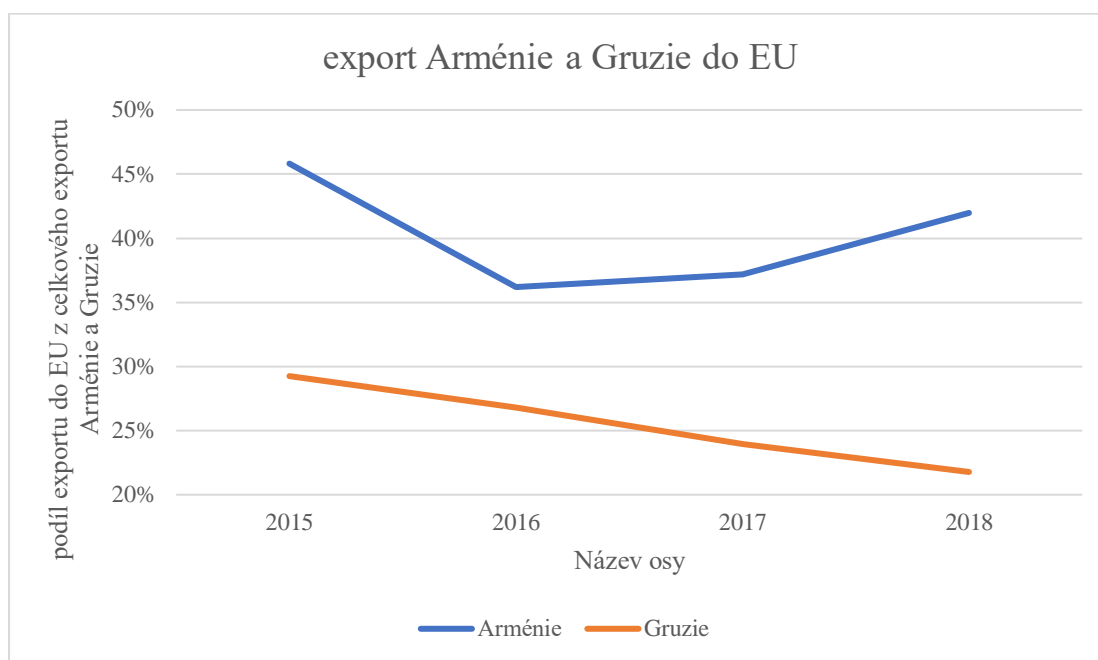
Zdroj: World Bank, 2018, Geostat, 2018b

⁴ V tabulce jsou zahrnuty jen vybrané skupiny zemí importu/exportu, součty sloupců tedy nejsou sto procent.

Gruzie má s EU uzavřenou dohodu o volném obchodu, z které vyplývá nulové clo na 87 % všech zemědělských výrobků a na 99,1 % nezemědělských výrobků. Arménie má díky GSP + nulové clo na 66 % (World Bank, 2019). I přes to, že má teoreticky Gruzie „lepší“ podmínky pro export do EU z grafu 2 vyplývá, že Arménie exportuje do EU daleko více. Zároveň od jednání o nové dohodě (2016) arménský export do EU stále roste.

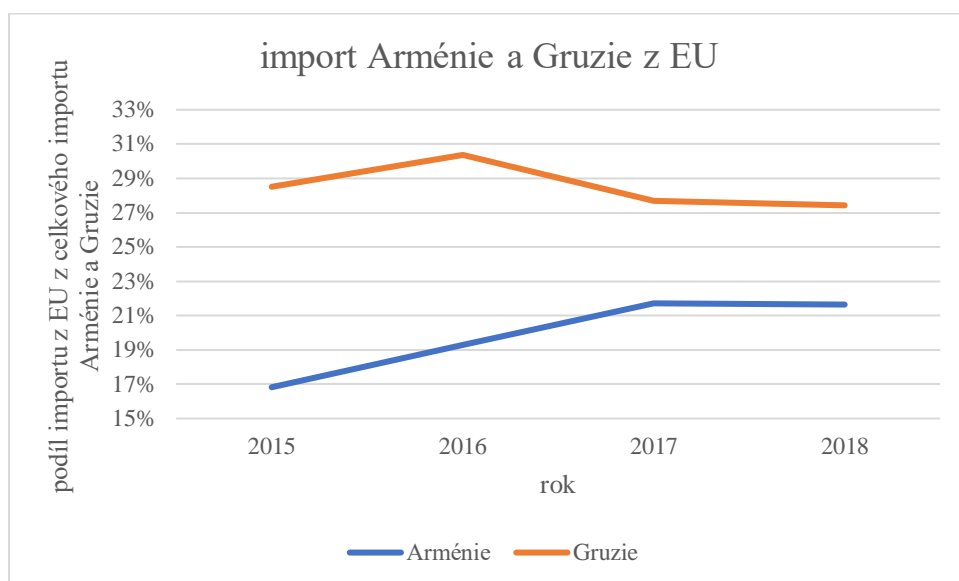
U importu naopak vidíme (graf 3), že EU dováží více do Gruzie než Arménie. Tato skutečnost se dala očekávat, neboť dohoda o volném obchodu funguje oboustranně a EU má tedy téměř bezcelní přístup na gruzínský trh. Nicméně se zdá, že z DCFTA profituje více EU, která získala jednoduše přístup na trh než Gruzie, pro kterou je patrně náročné vyhovět nárokům unijního trhu.

Graf 2: Arménský a gruzínský export do EU (2015–2018)

Zdroj: World Bank, 2019, Geostat, 2018b

Graf 3: Arménský a gruzínský import z EU (2015–2018)

Zdroj: World Bank, 2019, Geostat, 2018b

2. Rozvojová pomoc EU

Evropská unie podporuje rozvojové země v oblasti udržitelného rozvoje. Dlouhodobým cílem EU je odstranit chudobu, která je ústředním prvkem vnějších politik EU od založení Evropského rozvojového fondu (ERF) na základě Římské smlouvy z roku 1957. ERF původně podporoval bývalé kolonie v afrických, karibských a tichomořských regionech. V současné době EU spolupracuje s přibližně 160 zeměmi po celém světě. Dle OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) EU a její členské státy za rok 2018 poskytly celkovou oficiální rozvojovou pomoc⁵ (ODA, *Official development assistance*) v hodnotě 74,4 miliard eur.

EU začleňuje rozvojové cíle do všech svých politik, týkajících se rozvojových zemí. Za tímto účelem byl v roce 2005 přijat politický závazek „Soudržnost politik pro rozvoj“ (Policy Coherence for Development, 2019). V roce 2009 byla tato strategie rozdělena do pěti oblastí: (1) obchod a finance; (2) řešení změny klimatu; (3) zajištění celosvětové potravinové bezpečnosti; (4) zajištění, aby migrace fungovala ve prospěch rozvoje; (5) posílení vazeb mezi bezpečností a rozvojem v souvislosti s globální agendou pro budování míru.

V roce 2017 přijala EU společně se svými členskými zeměmi nový Evropský konsensus o rozvoji. Nový konsensus (NEC, *The New European Consensus on development*, 2017), nahrazuje Evropský konsensus z roku 2006, a vznikl jako reakce na Agendu OSN pro udržitelný rozvoj do roku 2030 a její cíle v oblasti udržitelného rozvoje. V rámci NEC se členské státy EU zavazují, že 20 % ODA se použije na sociální začleňování a lidský rozvoj. Primární cíle rozvoje jsou podle Evropského konsensu (Council of EU, 2017) vymýcení chudoby, ekonomická integrace, dobrá správa věcí veřejných, budování míru a zajišťování bezpečnosti a humanitární pomoci. EU také usiluje o dosažení udržitelného rozvoje, důraz je rovněž kladen na rovnost žen a mužů ve společnosti, investice a obchod, udržitelné energetické a klimatické reformy, demokracii, nebo právní stát. Nový konsensus připomíná, že rozvojovou spoluprací je vždy třeba vnímat v širším kontextu a přizpůsobit danému unijnímu partnerovi.

S cílem čelit hrozbám, které by mohly nastat v souvislosti se zeměmi Východního partnerství vytvořila EU Evropskou politiku sousedství, jako rámec pro stabilizaci této oblasti. Hlavní filozofií této politiky je podle Evropské komise (European Commission, 2003) postupné

⁵ Oficiální rozvojovou pomoc definuje Výbor pro rozvojovou pomoc OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), jako vládní pomoc, která podporuje hospodářský rozvoj a prosperitu rozvojových zemí. (OECD)

zavádění vybraných unijních norem v partnerských zemích. Dokument *Wider Europe Neighborhood* přijatý Evropskou komisí v roce 2003 určil několik opatření, s cílem zvýšit bezpečnost v sousedství a rozvinout nové typy vztahů s východními sousedy EU. Vznikla opatření, jako je rozšíření vnitřního trhu a jeho regulačních struktur, preferenční obchodní vztahy, perspektiva legální migrace, větší zapojení EU do řešení konfliktů, intenzivnější spolupráce při předcházení bezpečnostních hrozeb, podpora integrace do globálního systému, začlenění Gruzie do dopravní, energetické a telekomunikační evropské výzkumné oblasti EU.

Země Východního partnerství podepsaly s EU akční plány, což jsou dlouhodobé programy v oblastech jako je demokracie, právní stát a tržní hospodářství (European Commission, 2006). Tocci (2007) připomíná, že tyto dohody jsou postaveny na principu pozitivní podmíněnosti, což znamená, že za plnění stanovených podmínek, získají partnerské země EU výhody stanovené ve smlouvách.

2.1 Rozvojová pomoc EU v Gruzii

Gruzie je malá rozvíjející se ekonomika s populací přibližně 3,7 milionů obyvatel a hrubým národním příjmem 4,5 milionů USD (Geostat, 2018c). Fiskální a měnová politika podporovaná strukturálními reformami vytvořila dynamiku na straně nabídky, což pozitivně ovlivnilo hospodářský růst ve větších gruzínských městech, např. Batumi a Tbilisi (European Commission, 2019a). Země se vyznačuje pozoruhodně diverzifikovanou krajinou a topografií a skládá se z 10 administrativních regionů (s výjimkou odtržených regionů Abcházie a Jižní Osetie). Regiony jsou rozdílné z hlediska územních, sociálních a ekonomických charakteristik, například na HDP země se více než z poloviny podílí Tbilisi. Naopak podle národních statistických údajů (2018) je míra nezaměstnanosti nejvyšší právě v Tbilisi (18,8 %) a nejnižší v regionu Guria (1,8 %), přičemž celková míra nezaměstnanosti v Gruzii činí 12,7 %.

Chudoba zůstává v celé zemi stále vysoká, v roce 2018 žilo v extrémní chudobě (pod hranicí 1,9 USD na den) 20 % obyvatelstva (v roce 2007 to bylo bezmála 39 %). Extrémní chudoba ve venkovských oblastech je téměř dvojnásobná než v městských oblastech. V Gruzii žije ve venkovských oblastech 42,8 % populace a téměř polovina venkovského obyvatelstva se zabývá zemědělstvím, lesnictvím a rybolovem, i když odvětví zemědělství přispívá na hrubý domácí produkt (HDP) méně než 10 %. (Geostat, 2018c)

Evropská unie se v rámci projektu Východního partnerství stala na jižním Kavkaze důležitým aktérem. Emerson (Emerson, Kovziridze, 2016) popisuje, jak po rozpadu Sovětského svazu zažila Gruzie období dramatických sociálních, ekonomických a politických změn s většími ztrátami ve výrobě než kterýkoliv jiný stát ze skupiny CIS. Ekonomika se začala zotavovat a v období 1995–1999 dosáhla průměrné míry růstu 7 %. I přes určitý pokrok v privatizaci a dalších strukturálních reformách čelila Gruzie na začátku roku 2000 vážným hospodářským a finančním výzvám. Vláda nebyla schopna konsolidovat své finance, hlavně kvůli problémům se státní správou a korupcí. Nedostatek veřejných prostředků ovlivnil zejména zranitelnou populaci země.

Podle Světové banky (2009) byla Gruzie v roce 2003 na pokraji bankrotu. Politice vládla korupce a země čelila masivním nedoplatkům na výplatách důchodů, platů učitelů a infrastruktura byla ve stavu kolapsu. Během tohoto období se Gruzie aktivně zapojila do dvoustranných a mnohostranných programů EU. Jednalo se o národní programy na podporu institucionálních reforem, programu INOGATE podporujícího spolupráci v oblasti energetické

politiky mezi EU a partnerskými zeměmi, TRACECA program na podporu rozvoje regionálního dopravního propojení atd. (European Union External Action, 2015). V roce 1995 EU rovněž zřídila regionální zastoupení v gruzínské Tbilisi, které se zabývá regionálním rozvojem. Tehdejší vláda prezidenta Eduarda Ševardnadze však selhala. I přes pomoc z EU se v zemi nedostavil jakýkoli významný pozitivní vývoj. V důsledku toho proběhla v Gruzii v roce 2003 revoluce Růží, kdy se dostal k moci mladý Mikheil Saakašvili. Saakašvili se prohlásil za nového gruzínského prezidenta EU a zdůraznil, že hlavním cílem jeho vlády je připojit se k EU a rozvíjet se směrem na Západ (Saakashvili, 2004). V EU v této době vrcholil proces východního rozšiřování, čímž se hranice EU posunuly mnohem blíže Gruzii a celému Jižnímu Kavkazu. Gruzie se tak stala členem evropské politiky sousedství.

EU v dokumentu *Single Support Framework for EU support to Georgia (SSF, 2017-2020)* stanovuje prioritní oblasti, do kterých ve stanoveném období bude primárně směřovat pomoc. Priority jsou stanoveny také na základě strategických cílů gruzínské vlády. Cíle zahrnují: posilování institucí a řádnou správu věcí veřejných, zlepšení konektivity, energetické účinnosti a životního prostředí, regionální rozvoj a ekonomický rozvoj. Výběr prioritních odvětví pomoci se řídí rovněž globálními politickými cíli, jež jsou stanoveny v rámci cílů OSN do roku 2030 (v oblasti udržitelného rozvoje a Pařížské dohody o změně klimatu). Následující diskutované sektory vycházejí ze vzájemných stanovených priorit, právě podle dokumentu *SSF (2017-2020)*. Vynechán je sektor *Podpora obchodu a ekonomického rozvoje*, jelikož je obchodním vztahům věnována první kapitola této práce.

2.1.1 Posilování institucí a řádná správa věcí veřejných

Od roku 2006 jsou gruzínské zákoníky práce zásadně reformovány a přibližovány standardům EU, tyto změny vychází ze závazku AA. Roku 2013 Gruzie změnila zákoník práce tak, aby vyhovoval směrnicím o pracovním právu a rovnosti žen a mužů. Směrnice v oblasti zdraví a bezpečnosti, které se mají postupně sblížit normám EU, představují nejobtížnější výzvu a značné náklady. (European Commission, 2020). Co se týká bezpečnosti potravin, podepsáním AA mezi EU a Gruzii v roce 2014 (plně vstoupila v platnost v červenci 2016) vznikly Gruzii nové závazky, jelikož nová dohoda stanovila nezbytné požadavky pro gruzínské produkty. Podle AA se vláda Gruzie zavázala sblížit 271 právních předpisů s EU. Nicméně Gruzie má před sebou ještě dlouhou cestu, než zřídí účinný státní systém. (European Commission, 2019a). Zavádění těchto standardů je tedy postupné, jinak by v případě výrazného skokového zvýšení

nákladů, kromě finanční zátěže hrozilo riziko korupce a zvýšené snahy o obcházení předpisů. (European Commission, 2020)

V souladu se závazkem Gruzie k EU v oblasti lidských práv, přijala Gruzie v roce 2014 vůbec poprvé zákon „o odstranění všech forem diskriminace“. Zákon pracuje na odstranění všech forem diskriminace a prosazuje rovnost pro všechny. Rovněž byl přijat Národní akční plán pro rovnost žen a mužů na období 2014–2016, který bojuje proti všem druhům genderových stereotypů a násilí na ženách. Přijata byla také strategie a akční plán pro občanskou rovnost a integraci na období 2015–2020 s cílem zajistit plnohodnotnou účast etnických menšin ve všech oblastech veřejného života. Vláda si klade za cíl zajistit nezávislost soudnictví ve všech směrech a vybudovat důvěru veřejnosti v soudní systém. (Emerson, Kovziridze, 2016)

Vláda Gruzie věnuje zvláštní pozornost reformě v boji proti korupci. V roce 2015 byl přijat nový zákon o státní službě, jehož cílem je modernizace veřejného sektoru a vytvoření účinné veřejné správy. Rovněž byl zaveden model monitorovacího systému pro vykazování majetku. Přesto je pro Gruzii i nadále důležité občanům zaručit svobodu, transparentnost a pluralitu sdělovacích prostředků. (European Commission, 2016)

Na současné období EU s Gruzii vytvořily Akční plán pro lidská práva a demokracii na období 2017-2020 (European Commission, 2016), tento plán se stal zároveň gruzínským vládním programem pro roky 2018-2020. Program definuje lidská práva jako svou prioritu a zavazuje se k posílení politiky a institucí v oblasti lidských práv. V souladu s Akčním plánem pracuje program vlády na zlepšení dodržování lidských práv v Gruzii. Za podpory EU se investuje do projektů na prevenci domácího násilí na dětech i ženách a do sociální ochrany těchto nejvíce zranitelných občanů. (AidExplorer, 2020)

Stejně jako lidská práva je i bezpečnostní politika klíčovou součástí spolupráce mezi EU a Gruzii. (European Commission, 2016). Bezpečnost je důležitá zejména díky hrozbám, které představuje Rusko vzhledem k strategickému cíli Gruzie v oblasti integrace s EU. Nejvýznamnější bezpečnostní akcí EU v Gruzii je pozorovatelská mise podél okupačních linií separatistických regionů Jižní Osetie a Abcházie. (Emerson, Kovziridze, 2016)

Jalagonia (2019) píše, že Gruzie očekává, že EU pomůže zemi při řešení konfliktů, právě v těchto odtržených regionech. AA zavazuje EU pomáhat Gruzii při řešení konfliktů a zajišťovat bezpečný návrat všech vnitřně vysídlených osob do jejich bydliště. Velká část

finančních zdrojů EU, je proto využita na programy podporující sociálně-ekonomickou integraci vysídlených obyvatel a pomáhá k dosažení soběstačnosti prostřednictvím odborného vzdělávání, zvyšování zaměstnatelnosti, nebo například posilováním komunitních organizací.

2.1.2 Konektivita, energetická účinnost a životní prostředí

EU poskytuje Gruzii velké granty na rozvoj infrastruktury (včetně elektrické a vodní), programy v oblasti životního prostředí, zelené ekonomiky, obnovitelné energie a energetické účinnosti. Unie také usiluje o stabilitu pro tranzit energie z Kaspického moře. Otevřením ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan se Gruzie stala důležitým tranzitním státem pro kaspickou ropu na evropské trhy.

Díky finanční a technické pomoci od EU se pracuje na lepším propojení Gruzie s EU a také na bezpečnější infrastrukturu v zemi. Velkou finanční podporu v tomto odvětví poskytuje Evropská investiční banka⁶(EIB), jejíž toky představují přibližně jednu třetinu rozvojové pomoci EU. Všechny příspěvky do dárcovských fondů EIB se považují za způsobilé pro ODA. EU podporuje rozsáhlé programy modernizace dopravní infrastruktury, což zahrnuje i dokončení dálnice spojující zemi od východu na západ. Dálnice je zároveň součástí evropské spojnice s regionem TEN-T (2) a EIB na ni poskytla Gruzii půjčku ve výši 250 milionů euro. Očekává se, že dokončení dálnice mimo jiné posílí místní mobilitu a přístup k sociálním službám a hospodářským činnostem. (European Investment Bank, 2019)

Gruzie posiluje svou integraci také do evropských energetických institucí. Spolupráce s mezinárodními institucemi a partnery v odvětví energetiky, zejména EU, je pro Gruzii důležité vzhledem k tomu, že má ambice stát se energetickým tranzitním koridorem. V roce 2009 se Gruzie připojila k multilaterální platformě Východního partnerství v oblasti energetické bezpečnosti. Energetika v Gruzii rychle roste a snaží se uspokojit rostoucí poptávku po elektřině v zemi i Evropě. Díky investicím do vodní energie je gruzínská vývozní kapacita elektřiny enormní, jedním z nejdůležitějších zákazníků je Turecko. Gruzie v současné době využívá kolem 20 % své potenciální kapacity vodní energie. Tato skutečnost vedla k vysokému zájmu zahraničních investorů podílet se na rozvoji obnovitelných energií v zemi. V období od roku 2007–2015 činil podíl PZI souvisejících s energetikou přibližně 14 %. Vrcholu v oblasti PZI

⁶ Posláním EIB, banky Evropské unie, je přispívat k integraci, vyváženému rozvoji a hospodářské a sociální soudržnosti členských států EU. EIB podporuje politiku Východního partnerství a financuje mnoho rozvojových projektů. EIB zahájila svou činnost v Gruzii v říjnu 2007 (European Investment Bank, 2016)

souvisejících s energetikou bylo dosaženo v letech 2011–2013, kdy bylo zahájeno několik projektů zaměřujících se na vodní energii. (Emerson, Kovziridze, 2016)

Otázka životního prostředí byla v Gruzii dlouhou dobu potlačována na úkor hospodářského růstu. Nyní se však Gruzie dohodou s EU zavázala k řešení problémům v oblasti životního prostředí a změny klimatu. V souvislosti s přijetím závazků probíhají v Gruzii projekty zaměřené na čištění odpadních vod⁷, nakládání s odpady⁸ a ochranu životního prostředí. EIB poskytla vodárenské společnosti v Tbilisi půjčku ve výši 21,5 mil. EUR na program pro rozvoj vodní infrastruktury a odpadních vod. Investice do čističky odpadních vod zlepšují ekologické podmínky v povodí a pomáhají snížit ztrátu vody. Program pomáhá ke splnění environmentálních cílů stanovených AA. (European Investment Bank, 2017). Projekt na čištění odpadních vod proběhl podle European Investment Bank, 2015) i v Kutaisi (2. největší město Gruzie), kde EIB v roce 2015 financovala rozšíření kanalizačního systému a výstavbu biologické čističky odpadních vod.

2.1.3 Regionální rozvoj

EU podporuje Gruzii v oblasti regionálního a místního rozvoje, zaměřuje se na zlepšení kvality života místních obyvatel viditelným způsobem a poskytuje Gruzii ročně na rozvoj více než 180 milionů euro, což je o 50 % více než v letech 2007-2010. Podle studie univerzity v Tbilisi (2019) má regionální rozvoj pozitivní vliv na cestovní ruch. Existuje mezi nimi přímá souvislost, konkrétně růst hospodářského potenciálu a stability země je předpokladem pro rychlý rozvoj cestovního ruchu, a naopak. Rozvoj cestovního ruchu rovněž posiluje a zvyšuje ekonomický potenciál země (DCFTA, 2016). Vyšší počet turistů v Gruzii utrácí peníze, tím se zlepšuje infrastruktura, kvalita služeb a rozvíjejí se nové obchodní příležitosti pro rozvoj regionů (Heinrich-BöllStiftung, 2012).

Cíle spolupráce jsou určeny v rámci dokumentu *Single support framework 2017–2020*. Priority regionálního rozvoje spadají do sektoru „Hospodářský rozvoj a tržní příležitosti“, konkrétně cíl 5: „Snižování rozdílů mezi regiony“, zejména pokud jde o konkurenceschopnost, hospodářský

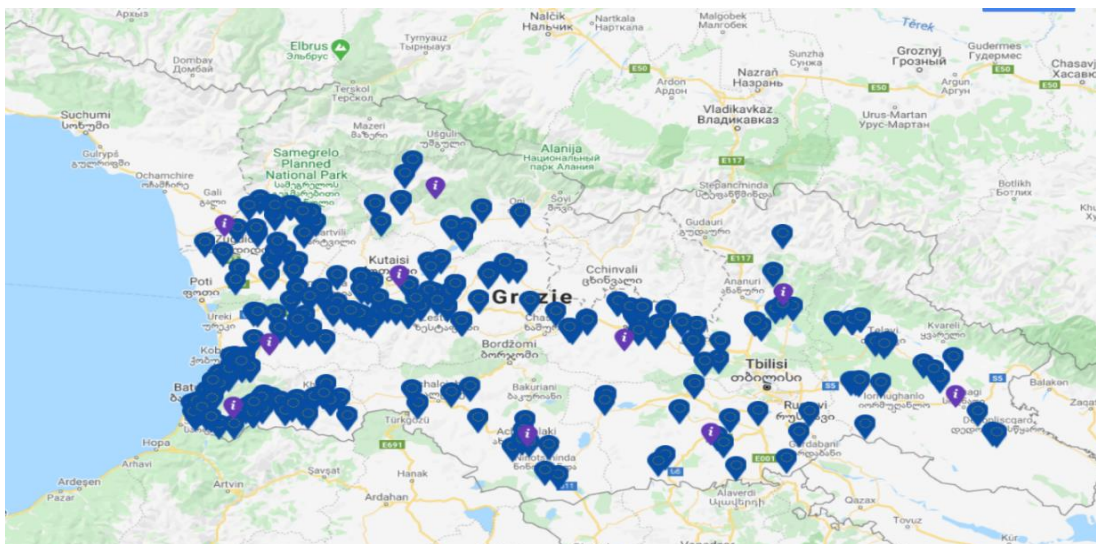
⁷ V souvislosti s čištěním odpadních vod byl vypracován zákon o hospodaření s vodními zdroji odpovídající předpisům EU.

⁸ Začátkem roku 2016 dokonce gruzínská vláda přijala akční plán, který nařizuje, jak shromažďovat a nakládat s odpady.

růst a zaměstnanost. Cílem SSF je maximalizovat dopad pomoci EU v chudších regionech, přičemž je třeba uznat, že potřeba rozvoje je v celé zemi. Celý dokument SSF je také v souladu s 20 cíli pro rok 2020, které jsou vymezeny v rámci Východního partnerství. Tyto cíle jsou rozděleny do čtyř hlavních kategorií: posílení ekonomiky, posílení vlády, lepší propojenost Gruzie, posílení společnosti. Každá kategorie má své menší podcíle. (European Commission, 2017)

Mimo SSF je Gruzie v rámci Evropské politiky sousedství od roku 2013 zapojena také do programu pro zemědělství a rozvoj venkova (ENPARD, *European Neighbourhood Programme for Agriculture and Rural Development*, 2019b). Cílem programu je oživit zemědělství a venkovský sektor v zemi za důkladné spolupráce vlády, občanské společnosti a venkovské komunity. Zaměstnanost v zemědělství tvoří stále přibližně polovinu pracovní síly v zemi, celkový podíl produkce je však pouze kolem 7,8 % celkového HDP (Geostat, 2020b). V první fázi programu ENPARD (2013–2017) bylo prioritou posílení spolupráce mezi malými zemědělci napříč Gruzii. Vláda Gruzie vypracovala a schválila zákon o zemědělských družstvech (červenec 2013) a pod ministerstvem zemědělství vznikla agentura na podporu rozvoje zemědělských družstev v celé Gruzii. Celkový rozpočet programu ENPARD v Gruzii na období 2013–2022 je 179,5 milionu EUR.

V rámci ENPARD byla realizována řada projektů (viz obrázek 1) vedených mezinárodními nevládními organizacemi (CARE, Oxfam, Mercy Corps, Člověk v tísni a Rozvojový program OSN). Tyto prováděcí organizace poskytly vybranému zemědělskému družstvu technickou a finanční podporu. Na obrázku 1 níže je v mapě znázorněno všech 261 projektů, které byly podpořeny. Dále EU také zřídila 59 informačních a konzultačních center, pro místní farmáře po celé zemi, které již vyškolily více než 250 000 zemědělců.

Obrázek 1: uskutečněné projektů v rámci ENPARD

Zdroj: Aid Explorer, 2019

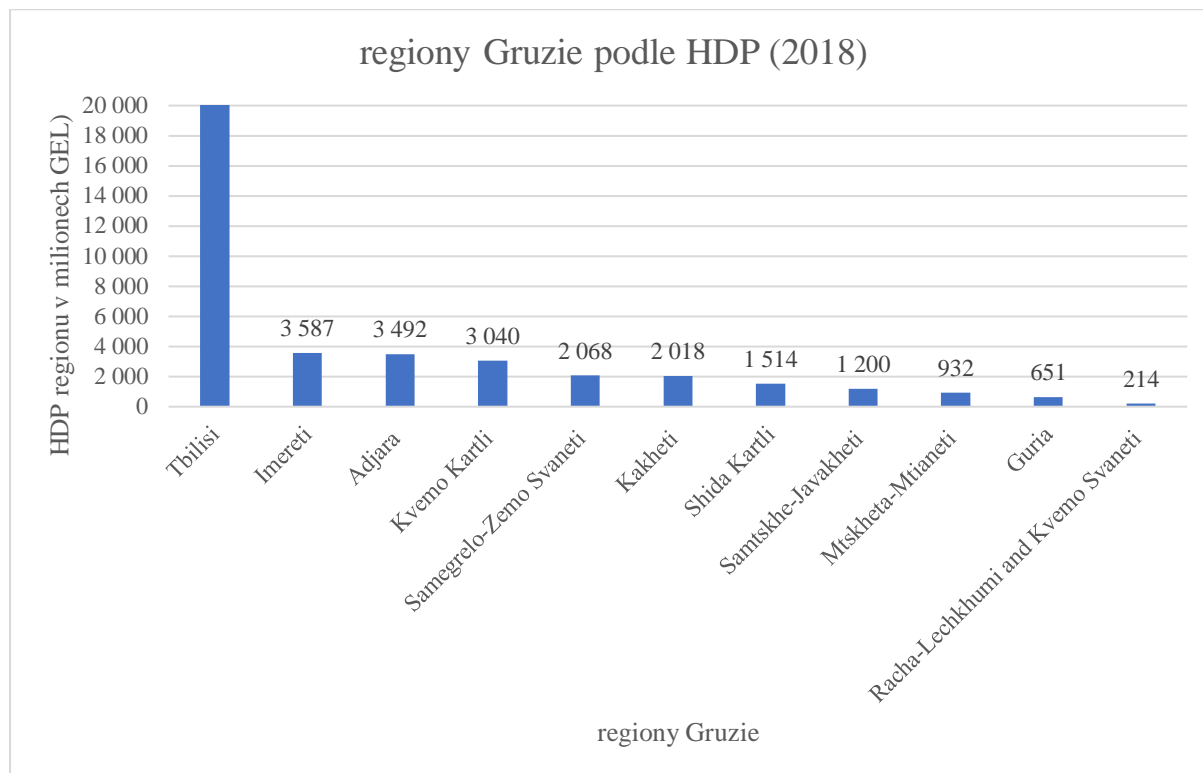
Podporou zemědělských družstev se také zvyšuje nabídka pracovních příležitostí. Každým rokem stále více družstev (44 % v roce 2017 oproti 24 % v roce 2014) využívá externí pracovní sílu (11,3 pracovníků na družstvo v roce 2017 oproti 7,2 na družstvo v roce 2014), družstva najala účetní, ekonomy, techniky na plný nebo částečný úvazek. (Kochlamazashvili, Zhorzholiani, Kakulia, 2017)

Od roku 2013 se EU dlouhodobě zavázala podporovat zemědělství a rozvoj venkova jako jednu z klíčových oblastí přispívajících ke zmírnění chudoby na venkově, což se odráží v rámci podpory EU do Gruzie. Rozvoj venkova na úrovni státní politiky byl poprvé v Gruzii zaveden v roce 2016. Vláda přijala *Strategii rozvoje venkova Gruzie* (RDSG, *Rural Development Strategy of Georgia*) na období 2017–2020 a následně Akční plán na rok 2017 a 2018–2020. RDSG stanovuje tři prioritní oblasti: ekonomika a konkurenceschopnost, zlepšení sociálních podmínek a životní úrovně, ochrana životního prostředí a udržitelné řízení přírodních zdrojů. (European Commission, 2019a)

V souladu s programem regionálního rozvoje gruzínské vlády (2018–2021), probíhá projekt, který se zaměřuje na regiony vybrané vládou po dohodě s EU (konkrétně Kakheti, Imereti, Guria, Racha-Lechkhumi a Kvemo Svaneti). Z grafu 6 vyplývá, že regiony nebyly vybrány podle míry chudoby, jak by se dalo očekávat. Podle Evropského konsensu je jedním z hlavních cílů rozvoje snižování chudoby, což neodpovídá výběru regionů. EU tvrdí, že cílem programu je podpora územního rozvoje, zlepšení životní úrovně a podmínek obyvatelstva prostřednictvím udržitelných socioekonomických prostředků. Očekávaným výsledkem projektů je primárně

vytvoření systému pro efektivní rozvoj a zároveň provádění integrovaného územního rozvoje v ústředních regionech.

Graf 4: Regiony Gruzie podle velikosti HDP v roce 2018

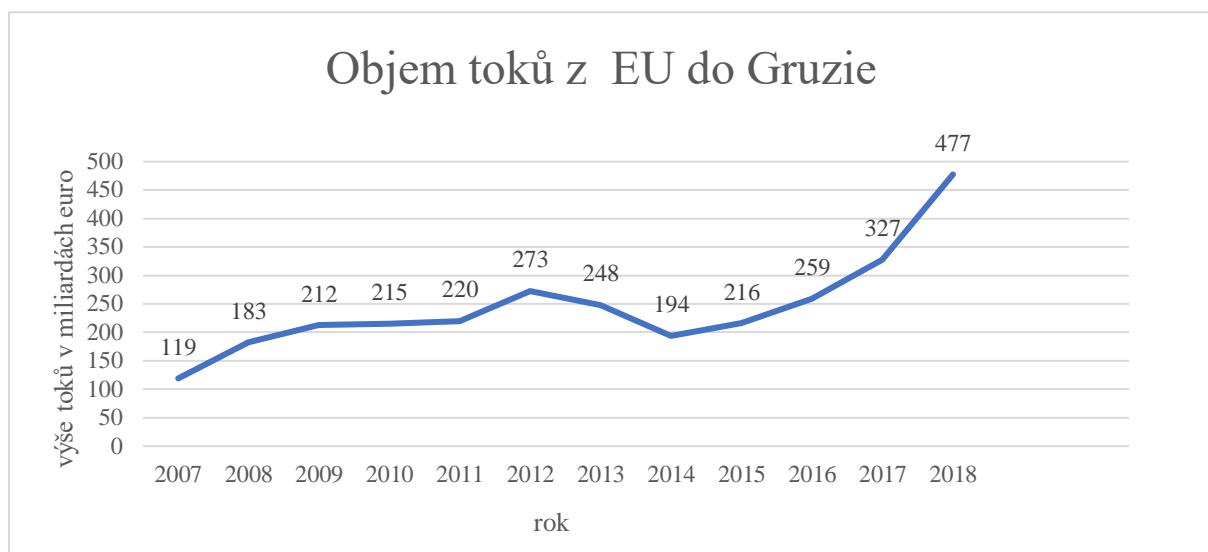
Zdroj: Geostat, 2018a

2.1.4 Toky pomoci z EU do Gruzie

V grafu 5 můžeme pozorovat, jak narostla celková výše toků z EU po přijetí nového Evropského konsensu a SSF (v roce 2017). Nárůst toků však postupně narůstá již od roku 2014, tedy od podepsání AA mezi EU a Gruzii. Podepsáním AA dává EU mimo jiné najevo, že stojí pevně na straně Gruzie v jejím boji za obnovení svrchovanosti a územní celistvosti narušené ruskou okupací v regionu Abcházie a Jižní Osetie (European Commission, 2014).

Významný nárůst toků je viditelný také mezi lety 2007 a 2008. V roce 2008 došlo k rusko-gruzínské válce v Jižní Osetii, během níž Gruzie přišla jak o tuto autonomní oblast, tak o Abcházii. Tato válka znamenala významné zvýraznění role EU v Gruzii, jelikož USA daly najevo, že není v jejich zájmu jít do konfliktu s Ruskem. EU tak zůstala v Gruzii jediným významným zahraničním spojencem stojícím proti vlivu Ruska. (Sinkkonen, 2011).

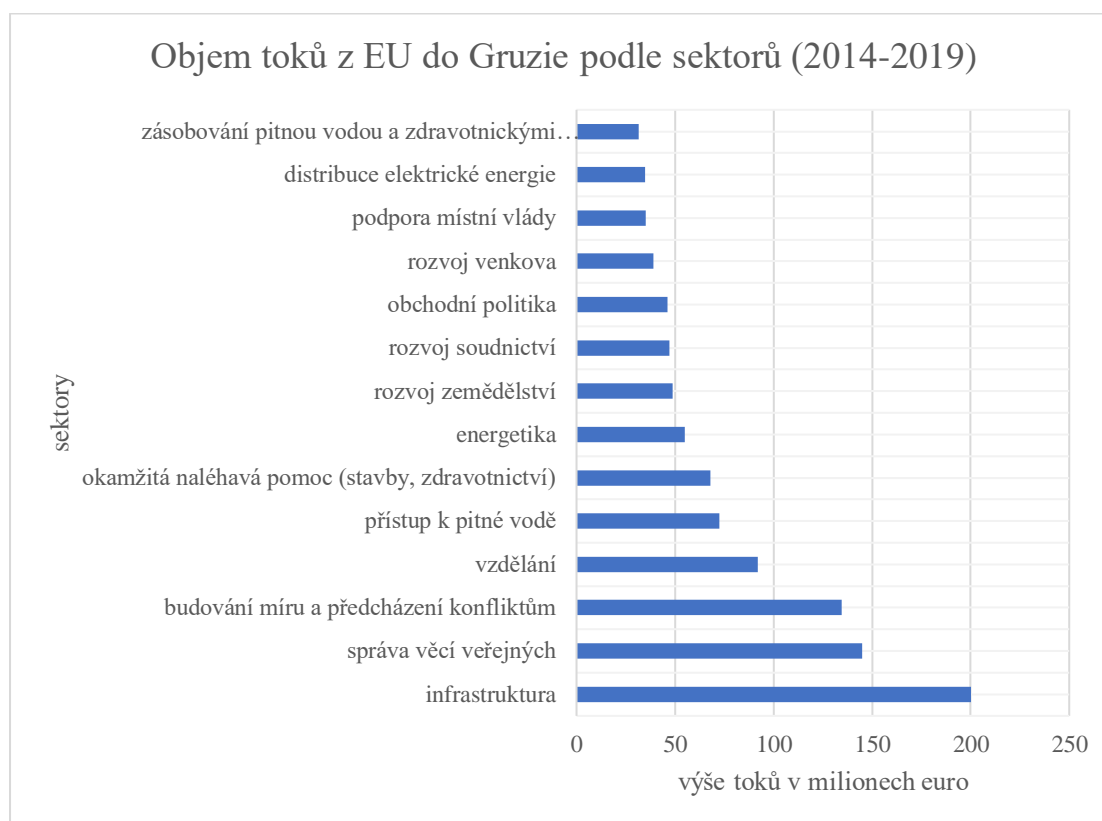
Graf 5: Objem toků z EU do Gruzie v období 2007-2018

Zdroj: EU Aid Explorer, 2019

Rozdělení finanční podpory ze strany EU do jednotlivých sektorů Gruzie je vyobrazeno v grafu 6 níže. Zkoumané období odpovídá začátku platnosti AA mezi EU a Gruzii. Sektor, kterému se dostává největšího objemu financí je infrastruktura, což odpovídá jedné z priorit rozvoje stanovené v SSF na období 2017–2020. Druhý největší podporovaný sektor *správa věcí veřejných* také odpovídá prioritě ze SSF. V rámci sektoru „budování míru a předcházení konfliktům“ EU hojně podporuje mírové projekty, zejména se angažuje do projektů zaměřených na předcházení konfliktů v oblastech zabraných Ruskem (Jižní Osetie, Abcházie). Jak bylo zmíněno výše, jelikož je EU jediným velkým spojencem Gruzie v „boji“ proti Rusku, je tato podpora pro Gruzii velmi důležitá.

Graf 6: Objem toků z EU do Gruzie podle sektorů celkově za období 2014–2019

Zdroj: EU Aid Explorer, 2019

Navzdory skutečnosti, že EU podporuje v Gruzii reformy v oblasti veřejné správy, zemědělství a spravedlnosti, 41 % obyvatel by uvítalo, kdyby EU podpořila také zdravotnictví, vzdělávání a nezaměstnanost (European Union, 2019). Může to být způsobeno tím, že běžní občané vědí méně o podpoře, kterou EU poskytuje, nebo z ní neměli prospěch. Dalším důvodem může být neefektivní plánování a provádění politiky gruzínskou vládou. Například podle Organizace pro výživu a zemědělství představuje zemědělství asi 52 % pracovní síly v zemi. Do tohoto sektoru investovala EU značné částky v rámci programu zemědělství a rozvoj venkova (ENPARD) ve snaze přispět k rozvoji tohoto odvětví. Celkový rozpočet programu ENPARD v Gruzii na období 2013–2022 je 179,5 milionu euro, přesto se podíl zemědělství na HDP země meziročně snížil z 8,1 % v roce 2013 na 6,6 % v roce 2018. Kromě toho se podíl zemědělství na produkci celkové ekonomiky snižuje ze 17,7 % v roce 2013 na 14,8 % v roce 2018 (Geostat, 2018c).

2.1.5 Závěr

EU spolupracuje s gruzínskou vládou na vytvoření účinného přístupu k rozvoji. EU v Gruzii dlouhodobě šíří politiku hodnot za účelem modernizace společnosti, která není primárně zaměřena proti žádné třetí straně. Výše finanční pomoci z EU se od podepsání AA v roce 2014 stále zvyšuje. EU v současnosti investuje do stanovených prioritních oblastí stanovených v dokumentu SSF. Z dat vyplynulo, že největší objem peněz je využit na infrastrukturu, správu věcí veřejných a mírové projekty. Gruzínská veřejnost si však myslí, že by EU měla investovat více do školství, zdravotnictví a bojovat s nezaměstnaností.

Gruzie dává jasně najevo svoji proevropskou orientaci. EU tak podporuje Gruzii v rozvoji, čímž získává ochotu EU poskytovat velký objem rozvojové pomoci. Jak bude vypadat orientace zahraniční politiky Gruzie v následujících letech pak bude zjevně vycházet nejen z domácí politické situace v Gruzii, nýbrž také na vývoji vztahů EU a Ruska, které jsou pro Gruzii ve všech ohledech velmi důležité.

2.2 Rozvojová pomoc EU v Arménii

Arménie a EU v roce 2017 prohloubily své vztahy přijetím Dohody o komplexním a rozšířeném partnerství⁹ (CEPA). Tato dohoda navázala na předchozí neúspěšnou Dohodu o přidružení. EU a Arménie však navzdory dřívějšímu neúspěchu plynoucímu z arménského převratu (Arménie se v roce 2013 stala zároveň členským státem EEU a tím ukončila platnost tehdejší Dohody o přidružení) vyjednaly nový rámec spolupráce, který plně zohledňuje arménské závazky a omezení, jakožto člena EEU. Komplexní a rozšířená dohoda o partnerství pro Arménii otevírá příležitosti pro rozvoj a může sloužit jako nástroj pro další přiblížení svých právních a politických systémů s EU. (Terzyan, 2019a).

EU je největším dárcelem Arménie. Jednotný rámec podpory pro Arménii na nynější období 2017–2020 je založen na prioritách partnerství EU-Arménie a přispívá k plnění všech 20 cílů pro rok 2020 dohodnutých v rámci Východního partnerství. Pomoc z EU do Arménie byla na období 2017–2020 orientačně naplánována na 144 milionů až 176 milionů eur. EU vytvořila značné portfolio zaměřené na rozvoj reformního programu, rozvoj soukromého sektoru, a investice do infrastruktury. Více než 800 milionů eur ve formě smíšených půjček a grantů bylo investováno do odvětví energetiky, zemědělství a dopravy (European Commission, 2020a).

Priority partnerství se snaží posílit vztah mezi EU a Arménií a usilují o prosazování univerzálních hodnot a stability, odolnosti, bezpečnosti a prosperity založených na demokracii, lidských právech, právním státu, udržitelném hospodářském růstu a otevřenosti (European Commission, 2020a). Úředník EU z Evropské služby pro vnější činnost se vyjádřil, že podpora demokracie a související demokratické reformy jsou klíčové pro posílení partnerství. Podle něj nedostatek demokratických reforem narušuje všechny ostatní oblasti spolupráce Arménie s EU. Při zkoumání dokumentů o Východním partnerství se však ukazuje, že demokratické reformy v zemi je náročné převést do praxe. Zprávy Východního partnerství celkově zdůrazňují omezený pokrok během provádění akčního plánu. Nedostatky se týkají boje proti korupci a ochrany lidských práv. Podle Evropské komise sice reformy byly vyvinuty, nikoliv však zavedeny do praxe (European Commission, 2014). Tyto důkazy vedou k závěru, že demokratické reformy jsou neslučitelné s filozofií arménské vlády.

V následujících podkapitolách budou jednotlivě rozebrány hlavní oblasti pomoci podle Strategie rozvoje na období 2011–2020 a akčního plánu na období 2017–2020, které si EU

⁹ Dohoda vstoupila v prozatímní platnost 1. června 2018

s Arménií stanovily. V arménské části není vynechán sektor ani sektor „*Ekonomický rozvoj*“, který je EU hojně podporován.

2.2.1 Posilování institucí a řádná správa věcí veřejných

Strategie rozvoje Arménie na období 2014–2025 obsahuje kapitolu o zřízení a posílení moderního systému veřejné správy s komplexním seznamem reforem v oblasti elektronické správy, kontrolních systémů, místní samosprávy, správy veřejných financí, veřejných investic a státních služeb. Důležitou součástí při zlepšování veřejné správy a právního státu je boj proti korupci. EU tedy pečlivě přezkoumává právní předpisy Arménie, hlídá zadávání veřejných zakázek a systém přiznávání majetku, aby se předcházelo možným finančním únikům (European Commission, 2018). Je však otázka, do jaké míry je Arménie schopna pracovat na těchto reformách. Její členství v EEU značně omezuje sblížení právních předpisů s EU.

Podle reportu vydaného Evropskou komisí (European Commission, 2019c) jsou ve všech oblastech rozvoje začleňovány otázky rovnosti žen a mužů. Arménská národní strategie pro rovnost mezi ženami a muži byla vypracována na období 2017–2021. Tato strategie je zaměřena na předcházení násilí, ochranu obětí a obnovení soudržnosti v rodině. Zlepšení ve srovnání s předchozími roky je patrné na snížení rozdílu v příjmech mezi muži a ženami. Pozitivní trendy byly pozorovány i pokud jde o politickou účast žen. Ženy se aktivně účastnily protestních akcí na jaře roku 2018. Ve volbách do Jerevanské městské rady v září 2018 bylo zvoleno 20 žen (což je 31 % celkových členů). V prosinci 2018 bylo do Národního shromáždění zvoleno 32 žen (24 %), což mírně převyšovalo zastoupení v předchozím volebním období, kdy zastoupení žen bylo 20 % (Republic of Armenia Central Electoral Commission, 2020).

Právní předpisy týkající se uprchlíků a žadatelů o azyl v současné době nevyžadují reformu. V roce 2018 se udělení azylu ve srovnání s předchozím rokem zvýšilo asi o 40 %. Byla zřízena mezi-agenturní pracovní skupina, která pracuje na nové integrační strategii pro všechny typy žadatelů o azyl. V posledních letech Arménie přijala přibližně 22 000 syrských uprchlíků arménskému původu. EU nyní podporuje syrské uprchlíky formou nového programu zaměřeného na zlepšení sociální a hospodářské odolnosti syrských Arménů. (European Commission, 2019c).

2.2.2 Konektivita, energetická účinnost a životní prostředí

Jakožto vnitrozemská země čelí Arménie problémům v oblasti konektivity. Zlepšení dopravní propojenosti mezi EU a zeměmi Východního partnerství je jednou z klíčových oblastí vzájemné spolupráce. V listopadu roku 2017 Arménie a EU podepsaly dohodu *High Level Understanding*, která obsahuje orientační mapy a plány na rozšíření železniční a silniční sítě pro transevropskou dopravu (TEN-T) v zemích Východního partnerství, včetně Arménie. Tento plán je důležitý ke stanovení účinného využití investic v dopravním a logistickém sektoru. (Evropská komise, 2019). Graf 7 zobrazuje, že EU v Arménii do infrastruktury investuje nejvíce ze všech sektorů. Nicméně Terzyan (2019a) upozorňuje na problém v oblasti konektivity – podle něj Arménie díky členství v EEU nemá dostatek svobody při provádění politiky související s dopravou a propojením s EU.

Rozšíření hlavní transevropské dopravní sítě (TEN-T) spojující Arménii s Evropou, bylo ukončeno v listopadu 2018. V Arménii se v současné době modernizuje několik úseků silničního koridoru propojující zemi od severu na jih (rozšíření TEN-T). Budoucí investiční priority musí být v souladu s orientačním investičním plánem TEN-T56, který plánuje prioritní investice do roku 2030 v hodnotě 12,8 miliardy eur v regionu Východního partnerství. (Terzyan, 2019b)

Energetické spolupráce EU s Arménií má velkou váhu jako bezpečnostní opatření (energetická suverenita). V oblasti energetiky je Arménie zapojená do programu „EU4Energy“, který slouží ke zvýšení energetické bezpečnosti a zefektivňuje normy energetické účinnosti v náležitých právních předpisech. V programu Horizont na období 2018–2020 byla zahájena řada výzev v hodnotě 200 milionů eur zaměřených na energetickou účinnost v odvětví udržitelného zpracovatelského průmyslu se zaměřením na Arménii a další země Východního partnerství. (European Commission, 2019a). Je třeba poznamenat, že prezident Sargsyan zpochybnil zvýšený důraz EU na projekty související s energetickou diverzifikací. Domnívá se, že zintenzivnění bilaterálního partnerství v oblasti energetiky je přizpůsobeno závazkům, které má EU s Ázerbájdžánem (Terzyan, 2014). Prezident Sargsyan v minulosti vyjádřil obavy z energetického partnerství, díky situaci v Ázerbájdžánu. V Ázerbájdžánu EU zintenzivňuje strategické partnerství v oblasti energetiky, přestože Ázerbájdžán zcela ignoruje demokratické hodnoty. Prezident dále uvedl, že chápe nutnost, aby členské státy EU zajistily energetickou bezpečnost a diverzifikaci zdrojů dodávek. Zároveň má Arménie podle něj právo očekávat stejné porozumění v otázkách týkajících se bezpečnosti země a rovnoměrného rozvoje našeho

regionu (President of the Republic of Armenia, 2011). Při analýze sektorů, do kterých EU směřuje pomoc však vyplynulo, že v současnosti je energetický sektor až za např. sektorem rozvoje zemědělství, nebo vzděláním.

V oblasti posílení energetické odolnosti Arménie jsou možnosti EU značně omezeny arménským členstvím v EEU. Díky omezením spojeným s členstvím v EEU opatření EU nestačí při řešení otázek týkajících se diverzifikace arménské energie a zvyšování nezávislosti na Rusku. Celkově je rozvoj energetiky díky euroasijské integraci jedním z nejnáročnějších a nejuzavřenějších odvětví v Arménii. Smlouva o EEU zavazuje členské země k provádění společné koordinované energetické politiky s elektřinou, plynem a ropou (Smlouva o EEU str. 79, 81, 83, 84, 2014). Vzhledem k tomu, že reforma v oblasti energie je důležitá část rozvoje mezi EU a Arménií, posiluje EU energetický dialog v oblasti energetické bezpečnosti a podporuje udržitelné energie. (European Commission, 2015). V současné době však Arménie nemá pro EU jako dodavatel energie nebo tranzitní země žádný význam, proto se EU zaměřuje především na reformu v oblasti udržitelného rozvoje energií. Základem příslušných reforem jsou závazky v oblasti životního prostředí zahrnuté v CEPA. Zvýšená energetická účinnost má být zdrojem rychlých, významných a udržitelných úspor a zároveň uspíší přechod na nízkoemisní hospodářství šetrnější ke změně klimatu.

Ministerstvo životního prostředí zavedlo v Arménii s podporou EU novou politiku a právní předpisy, které mají zajistit ochranu životního prostředí. Za podpory EU se realizují projekty zaměřené například na zpracování odpadu a distribuci pitné vody. Pracuje se také na zřizování nových chráněných oblastí nebo na zlepšení legislativy spojené se zachováním vzácných a ohrožených druhů v přírodě. (European Commission, 2018)

2.2.3 Regionální rozvoj a civilní ochrana

EU a Arménie spolupracují v oblasti zemědělství, regionálního rozvoje a rozvoje venkova s cílem podpořit v celé Arménii skupiny zemědělců a zemědělských družstev. V roce 2018 byly v rámci zemědělského odvětví postupně ukončeny dva programy financované EU – Program rozvoje venkova a zemědělství. Programy měly dopad na reformu zemědělských institucí, podpořily rozvoj zemědělců a zlepšily přístup k potravinám (díky větší cenové dostupnosti). (European Commission, 2018)

Cílem programu regionálního rozvoje stanoveného na období 2016–2020 je dosáhnout sociálního a hospodářského rozvoje všech arménských regionů. Projekty v rámci regionálního rozvoje jsou zaměřené zejména na zvýšení konkurenceschopnosti regionů na základě jejich potenciálu a zajištění soudržnosti mezi regiony.

EU a Arménie v současnosti spolupracují na regionálních rozvojových projektech na severu země. Cílem těchto pilotních projektů je maximalizovat dopad finanční pomoci z EU a zvýšit u občanů Arménie povědomí o možnosti využití zdrojů z EU. (European Commission, 2019b)

Od roku 2010 provádí generální ředitelství EU pro Humanitární pomoc a civilní ochranu, (*European Civil protection and Humanitarian Aid Operations*, ECHO¹⁰) program, jehož je Arménie součástí, a který je zaměřen na snižování rizika katastrof na jižním Kavkaze (*Disaster Risk Reduction*, DRR)

Cílem programu je posílení komunit, které jsou vystaveny přírodním rizikům, jako jsou zemětřesení, povodně, krupobití a sucha. Podle dokumentu ECHO (European External Action Servis, 2017) program zvyšuje schopnost komunit účinně reagovat a zotavovat se v případě katastrofy. V Arménii dosáhlo financování projektů tohoto druhu téměř 4 milionů eur a v červnu 2015 byla zahájena současná čtvrtá fáze programu. DIPECHO¹¹ je osvědčený model pro záchranu životů a obydlí místních obyvatel, přičemž některé z dalších úspěchů programu jsou: povědomí o DRR se na všech úrovních významně zvýšilo; zavedení DRR do školních osnov; vzdělávání v oblasti zranitelnosti znevýhodněných dětí; inovativní pilotní projekty propojující DRR s přizpůsobením se změně klimatu; postupné začleňování snižování rizika katastrof do vládních politik a plánů rozvoje. V období financování 2017–2018 EU financovala komunitní iniciativy zvyšující odolnost obyvatelstva vůči přírodním katastrofám prostřednictvím jednoduchých a nenákladných opatření, jako je mapování katastrof, plány evakuace a budování bezpečnostních úkrytů EU.

¹⁰ Od roku 1992 poskytla EU zemím jižního Kavkazu celkem přes 188 milionů EUR, z toho 97 milionů EUR v Gruzii, 49 milionů v Arménii a 42 milionů v Ázerbájdžánu. (European External Action Servis, 2017)

¹¹ Program prováděný na Jižním Kavkaze za podpory Humanitární pomoci a civilní ochrany EU se označuje spojením zkratk DRR a ECHO, tedy DIPECHO

2.2.4 Ekonomický rozvoj

Udržitelný a hospodářský rozvoj Arménie je dalším ze společných rozvojových cílů Arménie a EU. Udržitelný růst vyžaduje řádné provádění hospodářské politiky, která zajišťuje finanční stabilitu (European Commission, 2018).

Zprávy ENP a Světové banky poukazují na akutní nedostatky v zemi, které pramení zejména ze špatné správy věcí veřejných a velké korupce (European Commission, 2018). Tyto problémy zasahují zejména arménské podnikatele a tím zpomalují hospodářský rozvoj v zemi. Náročnost v podnikatelském prostředí mají za následek nedostatečnou konkurenci a s tím vznik monopolů vlastněných vládními podnikateli.

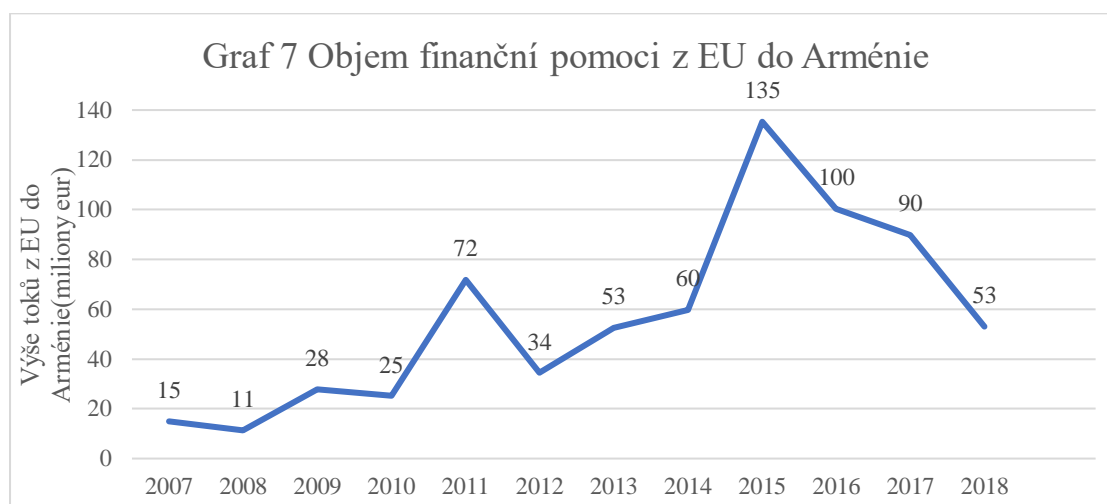
Arménie čelí mnoha výzvám spojených s nízkou úrovní sociálního a ekonomického rozvoje, vysokou mírou chudoby, která často koreluje se špatným vzděláním, zmenšující se pracovní silou a rostoucí závislostí na vládě, která čelí rozpočtovým omezením. EU proto stanovila, jako jednu z priorit EU v rámci rozvojové pomoci směřující do Arménie hospodářskou spolupráci pro udržitelný růst (European Commission, 2019c). Vyloučením Arménie z komplexní zóny volného obchodu (DCFTA), které zajišťuje odstranění dovozního a vývozního cla, EU Arménii značně narušila hospodářskou pomoc. Přestože má nyní Arménie uzavřenou smlouvu GSP+, díky které jsou cla nižší, arménské závazky vůči EEU limitují Arménii v dodržování tržních pravidel. Článek 4 smlouvy o EEU předpokládá vytvoření společného trhu zboží, práce a služeb (Treaty on the EEU 2014, čl. 4). Navíc, článek 5 zavazuje členské státy provádět hospodářskou politiku v přísném souladu s cíli a zásadami EEU (Treaty on the EEU 2014, čl. 5). Všechna tato ustanovení vedou k závěru, že Arménie je nesmírně omezena, aby podpořila širší spolupráci s EU.

Sargsyan (2020) tvrdí, že jednou z velkých výzev pro Arménii je udržet v zemi mladé lidi a zabránit úniku kvalifikované pracovní síly. Nedávná studie odhaluje alarmující trendy migračních odlivů. Přesněji řečeno, v období 2001-2011 klesla populace obyvatel Arménie z 3,2 na 3,0 milionu obyvatel (Migration Policy Centre, 2013). Vzhledem k arménskému členství v EEU se pro Arménce odstraňují překážky spojené s vízy a Arménie tak čelí masivnímu odlivu populace do Ruska. EU proto klade důraz na rozšiřování pracovních příležitostí pro mladé Arménce, aby se postupně odliv pracovní síly z Arménie snižoval.

2.2.5 Toky pomoci z EU do Arménie

Vývoj finanční pomoci z EU do Arménie je podle grafu 7 velmi proměnlivý. První nárůst toků lze vidět v roce 2009, tedy po vstupu Arménie do Východního partnerství. V roce 2010 toky mírně poklesly, přestože vstoupila v platnost první AA. V roce 2011 však toky činily oproti předchozímu roku téměř trojnásobek. EU v té době podporovala Arménii zejména v rozvoji hospodářství (AidExplorer, 2011) v souvislosti s připravovanou dohodou o volném obchodu, která následně vstoupila v platnost v roce 2012. V následujícím období 2012–2015 se toky opět snížily z důvodu odstoupení Arménie od první AA s EU a připojení k EEU. V roce 2015 je vidět skokový nárůst toků (viz graf 7), což je spojeno s tím, že právě v roce 2015 začala Arménie s EU znovu jednat o uzavření nové dohody CEPA. CEPA vstoupila v prozatímní platnost roku 2018. Nabízí se otázka, proč během jednání o nové dohodě toky z EU do Arménie klesaly. Jedním z důvodů může být naděje EU, že při jednání o nové dohodě získá Arménii na svou stranu a přiměje ji k odstoupení od členství v EEU. To se však nestalo a Arménie stále udržuje partnerství na obou stranách a výše toků z EU klesá. Členství v EEU prakticky znemožňuje Arménii provádění některých reforem.

Graf 7: Objem finanční pomoci z EU do Arménie

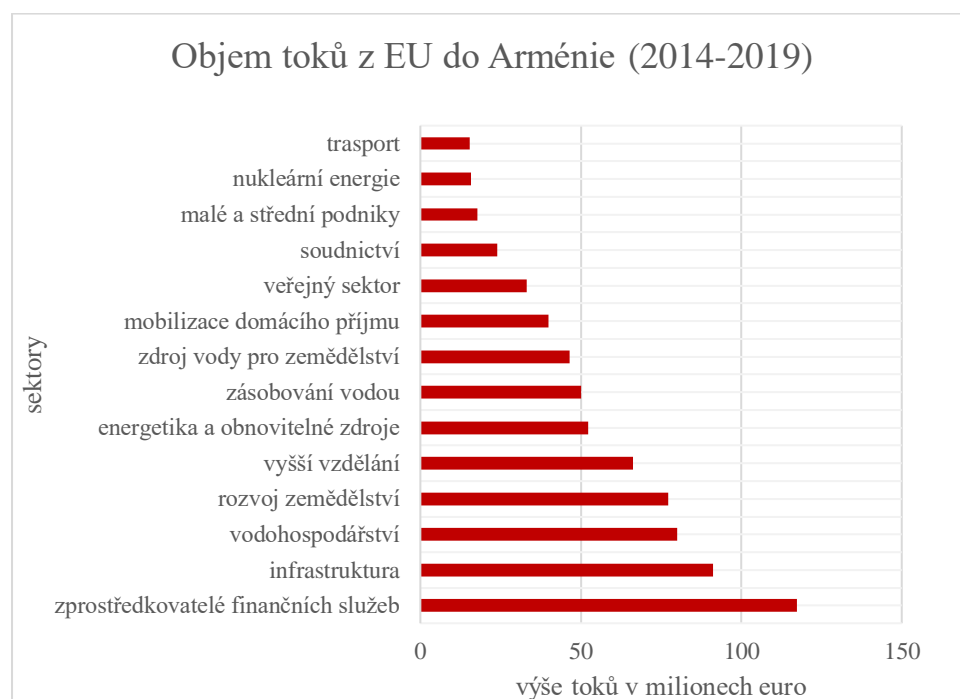

Zdroj: Aid Explorer, 2019

Při analýze sektorů, které EU v rámci rozvojové pomoci podporuje se ukázalo, že největší objem pomoci v období 2014–2019, byl investován do podpory finančních služeb (graf 8).

Malé podniky¹² jsou v Arménii hnací silou hospodářského růstu a představují 98 % (OECD, 2017) všech registrovaných firem. EIB podporuje rozvoj těchto podniků prostřednictvím úvěrů určených k řešení nedostatku dlouhodobého financování. Kromě toho zvýhodněné podmínky půjček EIB zlepšují finančním partnerům dostupnost úvěru. Od roku 2014 poskytuje EIB také půjčky centrální bance Arménie, která tyto prostředky využívá k podpoře malých podniků a ke zlepšení dostupnosti financování pro soukromý sektor. V roce 2018 poskytla EIB centrální bance Arménie podporu ve výši 50 milionů EUR na podporu projektů zaměřených na malé podniky ve spojení s iniciativou EU4Business¹³ (European Investment Bank, 2019b). Druhým nejvíce podporovaným sektorem je infrastruktura, což vychází ze stanovených priorit rozvoje, stejně jako rozvoj vodohospodářství a zemědělství.

Graf 8: Objem toků z EU podle jednotlivých sektorů v Arménii za období 2014–2019

Zdroj: Aid Explorer, 2019

¹² Za malý podnik se považuje společnost, která zaměstnává méně než 50 zaměstnanců a její roční obrat nepřesahuje 10 milionů EUR. (European Commission, 2020c)

¹³ Tato iniciativa zahrnuje všechny podpůrné činnosti EU do malých podniků v zemích Východního partnerství, včetně Arménie.

2.2.6 Závěr

Je zřejmé, že po rozhodnutí prezidenta Sargsyana vstoupit do EEU má EU i nadále snahu podílet se na rozvoji tohoto regionu. Nově uzavřená dohoda CEPA zohledňuje arménské členství v EEU a představuje impuls pro vztahy s EU. Je však zřejmé, že EU je při svých aktivitách mnohdy limitována omezeními, které vychází z arménské členství v EEU. To můžeme sledovat i na klesajícím objemu rozvojové pomoci, kterou Arménie od EU dostává.

EU spojuje rozvoj s demokracií, řádnou správou věcí veřejných a stimulací hospodářského a sociálního rozvoje. Nicméně se ukazuje, že Arménie má díky členství v EEU velmi malý prostor pro reformu, jak v oblasti hospodářského rozvoje, tak v oblasti energetiky a dopravy. Těmito omezeními Arménské členství v EEU značně blokuje rozvoj nejen v oblasti infrastruktury.

Cílem rozvojové spolupráce EU s Arménií je podpořit odolnost, bezpečnost a prosperitu země a při tom dbát na dodržování demokracie, lidských práv a právního státu. V některých oblastech by však EU mohla být Arménii více nápomocná. Prosperitu země by mohla EU podpořit dohodou o volném obchodu. Je však zřejmé, že dokud Arménie neodstoupí od členství v EEU, nebude EU Arménii v tomto ohledu ustupovat a například dohoda o volném obchodu nebude uzavřena.

Z rozboru pomoci EU v Arménii vyplynulo, že se EU snaží prosazovat v zemi demokracii a posilovat dobrou správu věcí veřejných. EU investuje do Arménie, aby byl v zemi lepší přístup k financím (především pro malé podniky). Opět je zde může být limitující členství v EEU, které zavazuje členské státy provádět hospodářskou politiku v přísném souladu s cíli a zásadami EEU (Treaty on the EEU 2014, čl. 5).

Efektivita pomoci ze strany EU je tedy značně omezena, i přesto je pro EU i Arménii důležité, aby EU v regionu setrvala.

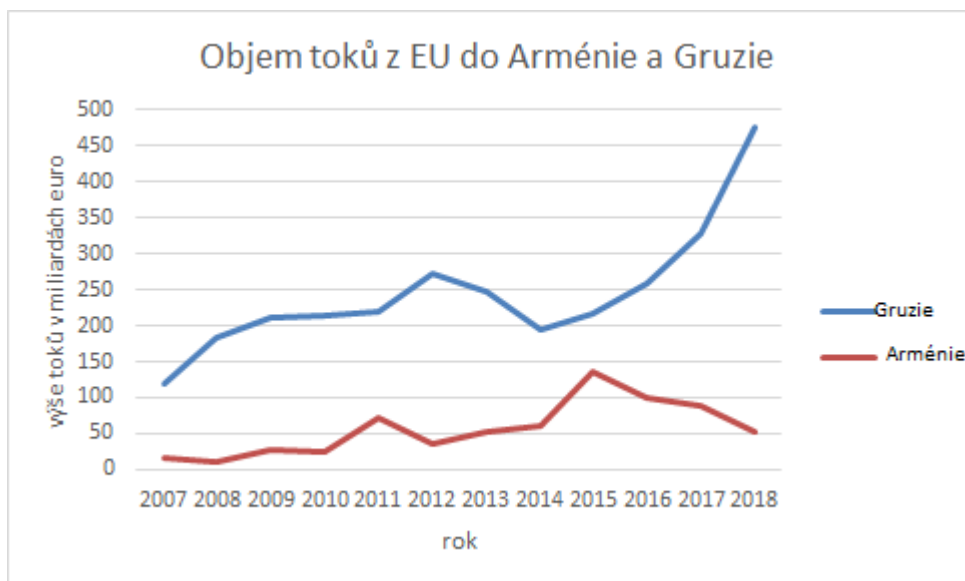
2.3 Komparace rozvojové pomoci z EU, Gruzie vs. Arménie

Na základě provedené analýzy rozvojové pomoci a prioritních investičních sektorů v Arménii a Gruzii budeme nyní porovnávat přístup a zájmy EU v těchto dvou zemích. Provedený rozbor pomoci ukázal, že i přes geografickou blízkost Arménie a Gruzie je rozvojová politika EU rozdílná EU. Vyšlo najevo, že na rozvojovou spolupráci mají vliv politické tendence. Gruzie orientována spíše západně má rozdílné potřeby rozvoje než Arménie, jakožto člen ENP i EEU.

Při pohledu na graf 9 můžeme na první pohled říci, že vyšší finanční podpory z EU se celkově dostává Gruzii než Arménii. Gruzie, na rozdíl od Arménie, není omezena žádnou další bilaterální smlouvou a dává najevo své proevropské směřování. U Gruzie od roku 2014 (podepsání AA, EU-Gruzie) pozorujeme až do současnosti stabilní nárůst toků, v případě Arménie je větší nárůst toků zaznamenán pouze v roce 2015, při jednání o nové AA. Jakmile vyšlo najevo, že nová AA mezi EU a Arménií neznamena konec Arménského členství v EEU, toky začaly opět klesat. Rozdílné jsou i sektory, do kterých primárně směřuje pomoc. V případě Gruzie je nejvíce financí použito na infrastrukturu a správu věcí veřejných (viz graf 12). V Arménii má EU také zájem reformovat správu věcí veřejných, snaha však není efektivní kvůli omezením, vyplývajícím z členství v EEU. Investice do mírových projektů (třetí největší sektor) jsou v Gruzii podstatné zejména s ohledem na bezpečnostní výzvy, které pro Gruzii představuje Rusko. Jedná se o pomoc lidem zasaženým přírodní katastrofou nebo občanům, kteří byli nuceni opustit svá bydliště v důsledku válečného konfliktu.

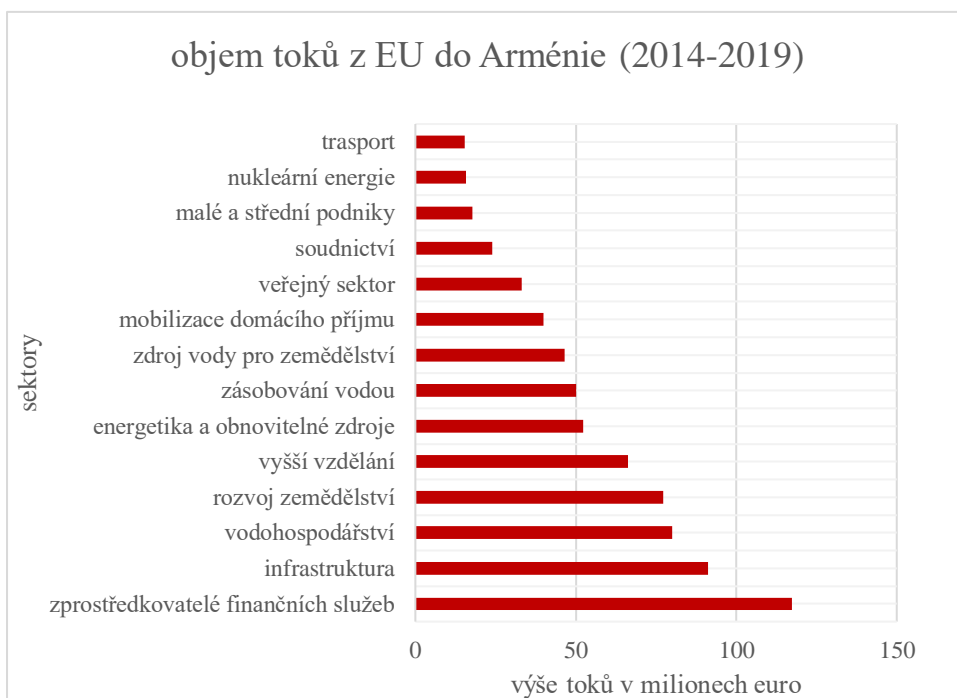
V Arménii se snaží EU podpořit rozvoj investicemi do místních finančních služeb a poskytování výhodných úvěrů arménské centrální bance, aby měli lidé lepší přístup k půjčkám. Druhý nejpodporovanější sektor je infrastruktura (viz graf 11). EU má za cíl díky investicím do infrastruktury zlepšit propojení Arménie s regionem a zbytkem světa. Kromě toho může lepší infrastruktura významně přispět ke zvýšení obchodu a tranzitu, cestovního ruchu a přímých zahraničních investic. Další příležitost pro rozvoj v Arménii vidí EU v zemědělství, inovace v zemědělství mají přispět především k větším příležitostem pro export plodin a zvýšit tak výtěžky v zemědělském odvětví.

Graf 9: Objem toků z EU do Arménie do Gruzie

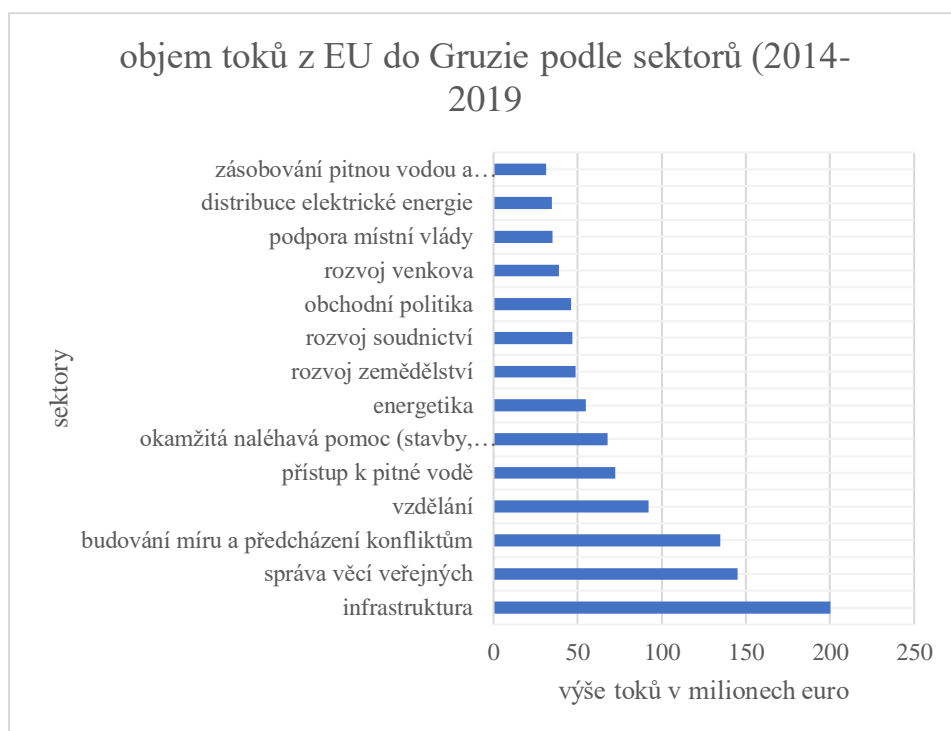
Zdroj: AidExplorer, 2018

Graf 10: Objem toků z EU do Arménie dle sektorů za období 2014-2019

Zdroj: AidExplorer, 2019

Graf 11: Objem toků z EU do Gruzie dle sektorů za období 2014-2019

Zdroj: AidExplorer, 2019

Závěr

Tato práce představuje analytický rozbor a komparaci přístupu EU k Arménii a Gruzii z hlediska obchodních vztahů a rozvojové pomoci. Autorka v první řadě analyzovala přístup EU k Arménii a Gruzii z hlediska obchodních vztahů. Gruzie profituje z dohody o volném obchodu, která ruší veškeré dovozní i vývozní cla. Arménie díky svému členství v EEA o dohodu o volném obchodu přišla a nyní je součástí systému všeobecných celních preferencí GSP +. GSP + sice rozvojovým zemím zvyhodňuje přístup na unijní trh, ale plně od cel osvobozen není.

Z provedené analýzy za rok 2018 vyplynulo že v obou zemích převažuje import nad exportem. V Arménii, však největší část importu tvoří dovoz ze skupiny států CIS (30 % celkového importu), především pak z Ruska (25 % celkového importu). Naopak v Gruzii převažuje import z EU (27 %). Export z Gruzie i Arménie do EU je nižší než do členských států CIS. Zároveň vyšlo najevo, že hodnota exportu směrem do EU je v případě Gruzie procentuálně nižší (22 % celkového exportu) než u Arménie (28 % celkového exportu). Tento fakt je zajímavý s ohledem na to, že Gruzie má na rozdíl od Arménie s EU uzavřenou dohodu o volném obchodu. Arménie má díky GSP + nulové vývozní clo do EU na celkem 66 % produktů, zatímco Gruzie díky DCFTA na 93,1 % všech produktů (World trade organization, 2020). Přestože má Gruzie s EU uzavřenou dohodu o volném obchodu, je pro ni náročné do EU vyvážet. Z provedené komparace vyplývá, že míra exportu z Arménie a Gruzie do EU nezávisí na typu dohody s EU, ale na schopnosti vyhovět unijním normám.

Druhá část práce se zaměřuje na rozvojovou pomoc, konkrétně rozebírá objem finančních toků z EU do Arménie a Gruzie. Bylo zjištěno, že několikanásobně vyšší objem finanční pomoci se dostává Gruzii než Arménii. Z analýzy vyplynulo, že objem finančních toků závisí na politické orientaci země. Gruzie, která dává jasně najevo svou prozápadní orientaci, profituje z většího objemu finanční pomoci než Arménie, která je zároveň členem Ruskem formované EEU. S Arménským členstvím v EEU souvisí i sektory, které EU primárně podporuje. V Arménii je EU při provádění reforem značně omezena, jelikož má Arménie závazky právě vůči EEU. EU se tak snaží, aby alespoň arménská veřejnost měla lepší přístup k financím a mohla růst ekonomika. Nejvíce financovaný sektor EU v Arménii je tedy pomoc finančním zprostředkovatelům. Následují sektory infrastruktury, vodohospodářství a rozvoj zemědělství.

V Gruzii není EU omezena žádnou další bilaterální dohodou a reformy tedy závisí na vzájemném dialogu. Největší objem financí z EU směřuje na infrastrukturu, správu věcí veřejných a mírové projekty.

Zdroje

1. Aid Explorer. 2019. *Recipients Data*.
https://euaidexplorer.ec.europa.eu/content/explore/recipients_en
2. Armstat. 2019. *External Trade*. <https://www.armstat.am/en/?nid=12&id=10001>.
3. Babayan, Nelli 2015. *The return of the empire? Russia's counteraction to transatlantic democracy promotion in its near abroad*. Democratization.
4. Bongardt, Annette; Torres, Francisco. 2018. *What Should Be the EU's Approach to Global Trade?* Intereconomics. Springer, Heidelberg, s. 245-249.
5. Celní správa. 2020. *Clo*. <https://www.celnisprava.cz/cz/clo/Stranky/default.aspx>.
6. Council of EU. 2017. *The New European Consensus on development: 'our world, our dignity, our future'*. https://www.consilium.europa.eu/media/24004/european-consensus-on-development-2-june-2017-clean_final.pdf.
7. Delcour, L. 2019. *Armenia's and Georgia's contrasted positioning vis-à-vis the EU: between vocal centrality and strategic marginality*. Journal of Contemporary European Studies
8. Emerson, Kovziridze. 2016. *Deepening EU–Georgian Relations: What, why and how?* CEPS Special Report.
9. Eteria, Emir. 2019. *Georgia's trade performance in the light of EU-Georgia deep and comprehensive free trade area*. Caucasus University.
10. European Union. 2019. Awareness and Efficiency of EU support Public Opinion in Georgia. https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2019-07/EUNEIGHBOURS%20east_AS2019_Factsheet_GEORGIA_ENG.pdf

11. European External Action Servis. 2017. *ECHO Factsheet*.
https://eeas.europa.eu/delegations/armenia_gl/30344/ECHO%20Factsheet
12. European Commission. 2003. *“Wider Europe – Neighbourhood”: A New Framework for Relations with Our Eastern and Southern Neighbours*.
http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf
13. European Commission. 2006. *EU – Armenia Action Plan*.
<https://library.euneighbours.eu/content/eu-armenia-action-plan>
14. European Commission. 2014. *Association agreement*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02))
15. European Commission. 2016. *Single Support Framework for EU support to Georgia (2017-2020)*. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/georgia_2017-2020_ssf_final.pdf
16. European Commission. 2017. *Country reports and info sheets on implementation of EU Free Trade Agreements Accompanying the document Report from the Commission to the European Parliament*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017SC0364>
17. European Commission. 2018. *Report on EU-Armenia relations in the framework of the revised ENP*. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/report_on_eu-armenia_relations_in_the_framework_of_the_revised_enp.pdf
18. European Commission. 2019a. *Action Document for EU4 Integrated Territorial Development*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/annexes/annex2_eu4integrated_territorial_development.pdf
19. European Commission. 2019b. *Action Document for the European Neighbourhood Programme for Agriculture and Rural Development in Georgia, phase IV (ENPARD Georgia IV)*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/annexes/annex3_enpard_iv.pdf

20. European Commission. 2019c. *Partnership Implementation Report on Armenia*. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/partnership_implementation_report_armenia.pdf
21. European Commission. 2020a. *The EU Special Incentive Arrangement for Sustainable Development and Good Governance ('GSP+') assessment of Armenia covering the period 2018 – 2019*. Brussels.
22. European Commission. 2020b. *Facts and figures about EU-Georgia relations*. <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/publications/facts-and-figures-about-eu-georgia-relations-0>
23. European Commission. 2020c. *What is an SME?* https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en.
24. European Investment Bank. 2015. *Georgia: EIB lends EUR 100 million for Water Sector Rehabilitation Programme*. <https://www.eib.org/en/press/all/2015-227-eib-lends-eur-100-million-for-georgias-water-sector-rehabilitation-programme>
25. European Investment Bank. 2017. *EU bank signs first direct loan to a company in Georgia*. <https://www.eib.org/en/press/all/2017-218-eu-bank-signs-first-direct-loan-to-a-company-in-georgia>
26. European Investment Bank. 2019a. *Georgia: New EIB support for Georgia's transport infrastructure and connectivity*. <https://www.eib.org/en/press/all/2019-052-new-eib-support-for-georgias-transport-infrastructure-and-connectivity?media=rss&language=EN>
27. European Investment Bank. 2019b. *European Investment Bank in Armenia*. https://www.eib.org/attachments/country/the_eib_in_armenia_en.pdf.
28. European Union External Action. 2019. *European Neighborhood Policy–Overview*. http://eeas.europa.eu/enp/index_en.htm.

29. Geostat. 2020a. *Foreign Direct Investments*.
<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/191/foreign-direct-investments>
30. Geostat. 2018b. *External trade*.
<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/35/external-trade>.
31. Geostat. 2018a. *Regional Statistics*.
<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/93/regional-statistics>.
32. Geosta. 2018c. *Agriculture*.
<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/196/agriculture>
33. Geostat. 2020b. *Population and Demography*.
<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/316/population-and-demography>.
34. Khuntsaria, T. 2013. *Prospect of Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) – Is there a European Way for Georgia? Prospect of Deep and Comprehensive Free Trade Area*. Caucasus Social Science Review.
35. Kostanyan, Hrant, Giragosian. 2017. *EU-Armenian Relations: Charting a Fresh Course*. CEPS.
36. Heinrich-Böll-Stiftung. 2012. *Georgia and its future in Europe*,
<https://ge.boell.org/en/2012/03/01/georgia-and-its-future-europe>
37. Hayrapetyan. 2014. *Economic Relations between Armenia and the EU within the framework of Eastern Partnership*.
38. Chiara, L. 2017. *The European Union as a normative power: the case of Armenia*, East European Politics, s. 275-290.
39. Jalagonia, E. 2019. *European Neighbourhood Policy in the South Caucasus*. University of Cambridge.

40. Kochlamazashvili, Irakli (Rati), Zhorzholiani, Kakulia. 2017. *EU-supported agricultural cooperatives: a case of georgia*. Tbilisi, Georgia: The European Union for Georgia.
41. Lynch, D. 2006. *Why Georgia Matters*. Report. European Union Institute for Security Studies, 59-70.
42. Makarychev, A. S. 2008. "Rebranding Russia: Norms, Politics and Power." In *Who Is a Normative Foreign Policy Actor?* The European Union and Its Global Partners.
43. Migration Policy Centre. 2013. MPC-Migration Profile: Armenia, retrieved from http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Armenia.pdf
44. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). 2020. Trade in goods. <https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>.
45. Poghosyan, B. 2018. *Tailor-made cooperation? Armenia's new partnership agreement with the EU*. EPC Policy Brief.
46. President of the Republic of Armenia. 2011. *Statement by the President of the Republic of Armenia Serzh Sargsyan at the Parliamentary Assembly of the Council of Europe*. <http://www.president.am/en/statements-and-messages/item/2011/06/22/news-91/>.
47. Republic of Armenia Central Electoral Commission. *Elections*. <https://www.elections.am/parliamentary/>
48. Sierra, O. 2011. *No man's land? A comparative analysis of the EU and Russia's influence in the Southern Caucasus*. Communist and Post-communist Studies, 233-243.
49. Sinkkonen, T. 2011. *A security dilemma on the boundary line: an EU perspective to Georgian–Russian confrontation after the 2008 war*. Southeast European and black sea studies, 265-278.
50. Saakashvili M. 2004. *Inaugural Address*. Tbilisi.
51. Sargsyan, S.A., Maisano, D.A., Mirzoyan, A.R. et al. 2020. *EU-EEU dilemma of Armenia: Does science support politics?* Scientometrics.

52. Terzyan, A. 2019a. *The Aftermath of the "Velvet Revolution": Armenia Between Domestic Change and Foreign Policy Continuity*. Eastern European Journal of Regional Studies
53. Terzyan, A. 2019b. *Bringing Armenia Closer to Europe? Challenges to the EU-Armenia Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement Implementation*. Romanian Journal of European Affairs.
54. Tocci, N. 2007. "Can the EU Promote Democracy and Human Rights through the ENP? the Case for Refocusing on the Rule of Law." *In The European Neighbourhood Policy: A New Framework for Modernisation?*. Fiesole: European University Institute.
55. Treaty on the EEU. 2014. https://www.un.org/en/ga/sixth/70/docs/treaty_on_eeu.pdf.
56. Vinokurov, E. 2017. *Eurasian economic union: Current state and preliminary results*. Russian Journal of Economics, 54-70.
57. World Bank. 2009. *Georgia: Implementation Completion and Results Report: Poverty Reduction Support Operations*. http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/01/13/000334955_20100113015515/Rendered/PDF/ICR10180Multip1C0disclosed011111101.pdf.
58. World Bank. 2018. *Armenia exports, imports and trade balance By Country and Region*. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ARM/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP>
59. World trade organization. 2020. *Tariff profiles*. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tariff_profiles_list_e.htm?fbclid=IwAR1fgM8zZgUWUM3BWcetNiXbEM5Mxrr0TxcOI1IzoKdsrbKuI9mV_SaSXV0

